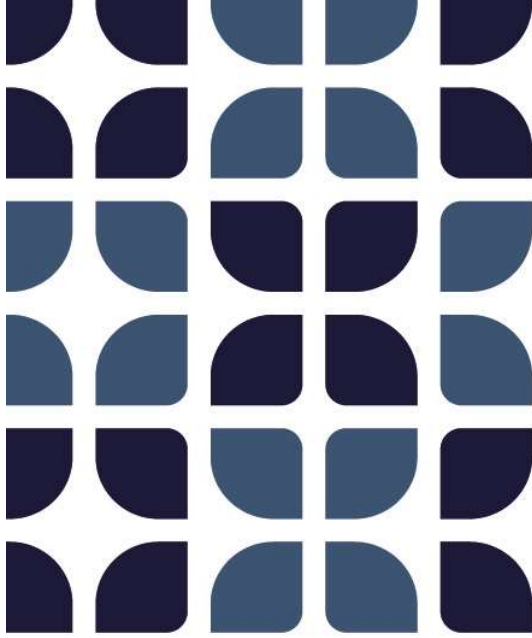

“Defensie en Europa”

– Analyse en handelingsperspectief voor NSC bij de aanpak van de Europese Unie voor de herbewapening van Europa

wetenschappelijk
bureau nsc

Samenvatting

In de periode februari - maart 2025 maakten zowel de Europese Commissie als het Poolse voorzitterschap van de Europese Raad hun voorstellen bekend voor de intensivering van het Europese defensiebeleid. Dit was voor de voormalige NSC-kandidaten voor de Europese verkiezingen aanleiding om op 2 mei 2025 bijeen te komen voor een themadiscussie over 'Defensie en Europa'. Hierbij waren ook enkele medewerkers van het Wetenschappelijk Bureau van NSC aanwezig. De bijeenkomst vormde het vertrekpunt voor het schrijven van de voorliggende notitie. Hiermee wordt beoogd een onderbouwde visie te formuleren en richting te geven aan de positionering van NSC in Europa.

Wat staat er op het spel?

De Russische agressie, met name tegen enkele landen die deel uitmaakten van de voormalige Sovjet-Unie, is al vele jaren aan de gang. Pas na de grootschalige militaire invasie in Oekraïne op 24 februari 2022 reageerde het Westen. Oekraïne ontvangt politieke, militaire en financiële steun. Door steeds intensiever wordende destabilisatiecampagnes voert Rusland een schaduwoorlog met Europa, door online en offline sabotageacties, aanslagen, het verspreiden van desinformatie, en beïnvloeding van verkiezingen. Sinds de tweede termijn van Donald Trump als president van de Verenigde Staten is de Amerikaanse bescherming van Europa geen vanzelfsprekendheid meer. Daarnaast besloot Trump in april om een wereldwijde handelsoorlog te beginnen, ook tegen trouwe Europese bondgenoten.

Europa schrok wakker in het besef dat het onmiddellijk aan de slag moet om zelf de toenemende Russische dreiging het hoofd te kunnen bieden. Het valt niet uit te sluiten dat Rusland steeds verder gaat in het testen van Europa, waarbij het gerichte militaire conflicten aangaat in de Baltische regio. Tijdens de NAVO-top op 25 juni besloten bondgenoten, waaronder inmiddels ook Finland en Zweden, de investeringen in defensie stapsgewijs te verhogen van 2% naar 5% van het BBP tegen 2035. Hiervan is ten minste 3,5% voor militaire kernbehoeften. De overige 1,5% wordt geïnvesteerd in defensie- en veiligheidsgerelateerde uitgaven om onder andere onze kritieke infrastructuur te beschermen, onze netwerken te verdedigen, onze civiele paraatheid en veerkracht te waarborgen, innovatie te stimuleren en onze defensie-industriële basis te versterken. Er is geen reden tot paniek, maar Europa moet nú handelen om haar defensie op orde te krijgen, de Russische destabilisatiecampagnes het hoofd te bieden en een potentiële oorlog met Rusland te voorkomen.

Wat is het kompas voor NSC?

De Europese Commissie heeft recentelijk een aantal voorstellen gedaan om de Europese defensie te versterken. De vraag is hoe NSC zich hiertegenover dient te verhouden. Het kompas van NSC bestaat uit twee elementen. Ten eerste zijn er de belangrijkste technische randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan om de Europese defensie te versterken, de drie "S"-en: simplificatie, standaardisatie en schaalgrootte. Ten tweede, de politieke lens van NSC waardoor de eerdergenoemde en reeds gedane voorstellen van de Europese Commissie kunnen worden bekeken. Dit bestaat uit de relevante standpunten uit de programma's voor de Tweede Kamerverkiezingen (2023) en de Europese verkiezingen (2024), aangevuld met een politieke visie op de verhouding tussen veiligheid en bestaanszekerheid zoals verwoord tijdens het NSC Ledencongres (mei 2025).

Wat is het handelingsperspectief voor NSC bij de aanpak van de Europese Unie?

Met haar Witboek Readiness 2030 – ReArm Europe Plan van afgelopen maart geeft de Europese Commissie haar visie op hoe Europa haar defensie kan versterken om tegen 2030 voldoende afschrikkingsvermogen te hebben om een potentiële oorlog te voorkomen. Een belangrijk

onderdeel van het Witboek is het ReArm Europe Plan dat beschrijft hoe alle beschikbare financiële hefboomen kunnen worden gebruikt om de EU-lidstaten te helpen hun uitgaven voor defensiecapaciteit snel en aanzienlijk te verhogen. Dit zijn:

- 1) Een nieuw financieel instrument—Security Action for Europe (SAFE)—voor financiële bijstand aan EU-lidstaten ten behoeve van investeringen in industriële defensieproductie via gemeenschappelijke aanbestedingen, met de nadruk op prioritaire capaciteiten. Het SAFE-instrument voorziet in het aangaan van ‘collectieve schulden’ voor het financieren van nationale defensie-uitgaven ter waarde van 150 miljard euro voor alle EU-lidstaten tezamen.
- 2) De activering van de nationale ontsnappingsclausule van het Stabiliteits- en Groeipact. Hierdoor wordt het lidstaten toegestaan om voor een periode van vier jaar maximaal 1,5% van het BBP extra te investeren in defensie (t.o.v. het uitgavenniveau in 2021) zonder dat dit meetelt voor het in Europees verband afgesproken maximaal toegestane tekort van 3% van het BBP op de nationale begroting. Hierdoor zou op Europese schaal een bijkomende investering van in totaal maximaal 650 miljard euro kunnen worden gedaan, indien alle lidstaten daarvan gebruikmaken. Daartoe publiceerde de Europese Commissie tegelijkertijd een aparte Mededeling. Belangrijk element hierin is dat lidstaten hun niet-gebruikte gelden uit het Herstel- en Veerkrachtfonds (Coronaherstelfonds) mogen gebruiken voor defensie-gerelateerde uitgaven en dat die uitgaven ook buiten het begrotingstekort mogen worden gehouden via de ontsnappingsclausule.
- 3) De aankondiging dat de Commissie zal komen met aanvullende voorstellen om lidstaten meer flexibiliteit te bieden om onder voorwaarden Cohesiefondsen te gebruiken om hun defensie-uitgaven te verhogen.
- 4) Een verruiming van het mandaat van de Europese Investeringsbank (EIB) om meer en structureel in defensieprojecten te investeren.
- 5) Het mobiliseren van particulier kapitaal door het verbeteren van toegang tot kapitaal voor de Europese defensie-industrie, inclusief garantie-instrumenten om investeringsrisico's te verlagen. Ook zal door de Commissie extra toelichting worden verstrekt op de mogelijkheden die de Spaar- en Investeringsunie biedt om te investeren in defensie.

Deze notitie maakt per hefboom een technische analyse en beschrijft het politieke handelingsperspectief voor NSC. Daarnaast analyseren we het Europees Stabiliteitsmechanisme als mogelijke financieringsbron en het idee van het Poolse EU-voorzitterschap voor het oprichten van een herbewapeningsbank. Tot slot wordt aandacht besteed aan het gebruik van Russische tegoeden die door EU-sancties zijn bevroren.

Naar een weerbare samenleving

Door over oorlog te praten en ons erop voor te bereiden, proberen we de kans zo klein mogelijk te maken dat we (weer) met oorlog te maken krijgen. Het weerbaar maken van Nederland is niet alleen een militaire kwestie, maar een zaak van de gehele samenleving. Samen staan we sterk. Naast investeringen in militaire kerncapaciteiten dient te worden geïnvesteerd in defensie- en veiligheidsgerelateerde projecten met een breder en zichtbaar nut voor de Nederlandse samenleving. Het is essentieel om ook te investeren in menselijk kapitaal. De komende jaren dient vooral te worden ingezet op de werving en opleiding van jongeren en reservisten die de brug vormen tussen de samenleving en Defensie. Uiteindelijk worden de meeste oorlogen beëindigd of wapenstilstanden bereikt door onderhandelingen. Investeren in diplomatie is investeren in vrede en samenwerking.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1. Wat staat er op het spel?	6
Een patroon van Russische agressie	6
Hoe reageert het Westen?	6
De Russische destabilisatiecampagne is onmiskenbaar	7
De Amerikaanse paradigmaverschuiving	8
De Russische militaire dreiging wordt steeds reëler	10
Het nieuwe NAVO-normaal	11
2. Wat is het kompas voor Nieuw Sociaal Contract?.....	13
3. Wat is het handelingsperspectief voor NSC bij de aanpak van de Europese Unie?	16
European Readiness 2030 – ReArm Europe Plan	16
SAFE-instrument.....	18
Europees Stabiliteitsmechanisme als mogelijke financieringsbron	21
Herbewapeningsbank/Europees Defensiemechanisme.....	22
Activering nationale ontsnappingsclausule Stabiliteits- en Groeipact.....	26
Verruimd EIB-mandaat en mobilisatie particulier kapitaal	31
Flexibiliteit gebruik Coronaherstelfonds	32
Bevroren Russische tegoeden	36
4. Naar een weerbare samenleving	39
Samen staan we sterk.....	39
Benut de sterke Europese economie	40
Bestaanszekerheid als sleutel	40
Kansen voor innovatiekrachtig Nederland	41
Creëer zichtbaar profijt voor Nederlandse samenleving.....	41
Plaats onderzoek en innovatie in het hart van de Europese defensie-industrie	42
Investeer in mensen, mensen, mensen	43
Combineer militaire en economische macht met diplomatieke onderhandelingskracht	45
Literatuurlijst.....	46
Bijlage 1: Overzicht kernboodschappen.....	49
Bijlage 2: Overzicht handelingsperspectief voor NSC bij aanpak Europese Unie.....	51

1. Wat staat er op het spel?

Een patroon van Russische agressie

Sinds de grootschalige Russische invasie in Oekraïne op 24 februari 2022 is conventionele oorlog terug in Europa. De invasie is een directe escalatie van een gewapend conflict dat zich sinds 2014 afspeelt tussen enerzijds Oekraïne en anderzijds Rusland samen met Oekraïense pro-Russische separatisten uit de Donbas en de Krim. Deze oorlog is het meest recente hoofdstuk in een patroon van Russische agressie tegen landen die veelal deel uitmaakten van de voormalige Sovjet-Unie. Rusland heeft nog steeds militaire troepen in Transnistrië, dat zich sinds 1990 onafhankelijk van Moldavië verklaarde en met Russische steun de korte burgeroorlog van 1992 won. Poetin leidde Rusland in een conflict tegen Tsjetsjeense separatisten en intervenieerde in 1999 in Tsjetsjenië om de 'grondwettelijke orde te herstellen'. In 2008 viel Rusland Georgië binnen en sindsdien houdt het Zuid-Ossetië en Abchazië bezet, waarvan het ook de onafhankelijkheid erkent. Een maand na de inval in Oekraïne in 2014 annexeerde Rusland de Krim na het organiseren van schijnverkiezingen. Zeven maanden na de grootschalige invasie in Oekraïne in 2022 annexeerde Rusland na schijnverkiezingen eenzijdig de Oekraïense oblasten Donetsk, Cherson, Loehansk en Zaporizja, overigens zonder volledige controle over dit grondgebied te hebben.

Hoe reageert het Westen?

Het Westen reageerde niet of nauwelijks op het patroon van Russische agressie, zelfs niet na de illegale annexatie van de Krim in 2014. Ook het neerhalen van Malaysia Airlines vlucht 17 (MH17) boven Donetsk op 17 juli 2014 was geen aanleiding om de Russische agressie in Oekraïne te stoppen. Vanaf de Koude Oorlog voerde Duitsland een koers van *'Wandel durch Handel'*.¹ Uitgangspunt was dat handelsbetrekkingen tussen landen aan beide zijden van het IJzeren Gordijn verandering konden brengen en de ideologische verschillen konden overbruggen. Duitsland fungeerde jarenlang als brug tussen Rusland en de EU en drukte daarmee ook een stempel op het Europese beleid. Pas na de grootschalige Russische invasie van Oekraïne schrok (een deel van) het Westen wakker. Europa keek naar Duitsland.

Op 27 februari 2022 sprak Bondskanselier Olaf Scholz de Duitse Bundestag toe en kondigde een historische koerswijziging in het Duitse defensiebeleid aan waarbij hij sprak van een *'Zeitenwende'*.² De federale overheid stelde buiten de reguliere begroting 100 miljard euro extra beschikbaar voor de heropbouw van de Bundeswehr.³ Dankzij het speciale fonds kon Duitsland nu voor een periode van 5 jaar in totaal gemiddeld 2% van het BBP voor defensie uitgeven en daarmee voldoen aan de NAVO-norm van 2014. Daarnaast ondernam Duitsland, net als diverse andere Europese landen, stappen om zich minder afhankelijk te maken van Russisch gas.

¹ Website De Financiële Begrippenlijst: <https://www.dfbonline.nl/begrip/26500/wandel-durch-handel>

² Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz am 27. Februar 2022

Website Bundesregierung: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/archiv/regierungserklaerung-von-bundeskanzler-olaf-scholz-am-27-februar-2022-2008356>

³ Gesetz zur Finanzierung der Bundeswehr und zur Errichtung eines „Sondervermögens Bundeswehr“ (Bundeswehrfinanzierungs- und sondervermögensgesetz - BwFinSVermG) vom 1. Juli 2022

Website Deutscher Bundestag:

https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jumpTo=bgbl122s1030.pdf#/text/bgbl122s1030.pdf?_ts=1747504442444

„Wir erleben eine Zeitenwende. Und das bedeutet: Die Welt danach ist nicht mehr dieselbe wie die Welt davor. Im Kern geht es um die Frage, ob Macht das Recht brechen darf, ob wir es Putin gestatten, die Uhren zurückzudrehen in die Zeit der Großmächte des 19. Jahrhunderts, oder ob wir die Kraft aufbringen, Kriegstreibern wie Putin Grenzen zu setzen. Das setzt eigene Stärke voraus.“

— Bundeskanzler Olaf Scholz, Bundestag, 27 februari 2022

Sindsdien probeert het Westen de Russische economie te raken met enorme sanctiepakketten. Europese landen stemmen dit af in EU-verband.⁴ Zo werd in februari 2022 een totaal van 210 miljard euro aan tegoeden van de Russische Centrale Bank bevroren, die worden beheerd door centrale banken en financiële instellingen in de EU. Hiervan wordt ruim 180 miljard euro geblokkeerd door het in België gevestigde EuroClear.

Onder leiding van president Joe Biden van de Verenigde Staten, vormde zich een coalitie van bereidwillige landen die politieke, militaire en financiële steun aan Oekraïne leverden. Voor Europa vertolken het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk en Polen een voortrekkersrol. De MH17-ramp indachtig, draagt ook Nederland actief in de kopgroep bij. De Russische agressie bewoog Finland ertoe om in 2023 toe te treden tot de NAVO.⁵ Zweden volgde in 2024. Het NAVO-bondgenootschap was op dat moment politiek gezien sterker dan ooit tevoren. Er bestond een algemene consensus dat Oekraïne ook vocht voor de veiligheid van Europa en het Westen als geheel.

De Russische destabilisatiecampagne is onmiskenbaar

Officieel zijn we niet in oorlog met Rusland, maar er woedt al jaren een steeds heftiger niet-militaire strijd om onze samenleving te destabiliseren.⁶ Rusland wordt in deze schaduwoorlog bijgestaan door China, Noord-Korea en Iran. De frequentie en de geografische spreiding hiervan neemt toe. Waar het eerst vooral Scandinavië en de Baltische staten betrof, verschuiven de aanvallen westwaarts naar landen als Frankrijk, Duitsland en Polen. De AIVD stelt in haar jaarverslag 2024 dat een “agressiever Rusland de vastberadenheid van het Westen testte”.⁷ Het somt enkele in het oog springende gewelddadige sabotage-operaties uit 2024 op die door westerse landen aan Rusland worden toegeschreven (zie kader).

⁴ Website Europese Raad: <https://www.consilium.europa.eu/nl/policies/sanctions-against-russia-explained/>

⁵ Website NATO: https://www.nato.int/nato-welcome/index_nl.html

⁶ Remarks by NATO Secretary General Mark Rutte at the European Parliament's Committee on Foreign Affairs and Subcommittee on Security and Defence, 13 januari 2025

Website NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_232125.htm

⁷ AIVD Jaarverslag 2024, 24 april 2025

Website AIVD: <https://www.aivd.nl/actueel/nieuws/2025/04/24/aivd-dreiging-tegen-nederland-onverminderd-groot-onzekerheid-over-wereldorde>

“De regeringen van Tsjechië, Litouwen en Letland hielden Rusland in 2024 verantwoordelijk voor aanslagen met brandbommen. Finland onderzoekt de betrokkenheid van een aan Rusland gelinkt schip bij ‘ernstige sabotage’ aan elektriciteitskabels en internetverbindingen. Polen verrichtte achttien arrestaties voor het plannen en uitvoeren van brandstichting in onder meer één van de grootste winkelcomplexen in Warschau. Ook de Britse autoriteiten hielden diverse mensen aan voor het plannen en uitvoeren van brandstichting bij bedrijven die een rol spelen in de westerse steun aan Oekraïne. De verdenking is dat dat in het belang van Rusland gebeurde. Duitse autoriteiten verdenken Rusland onder meer van het stichten van een brand in een staalfabriek, het vernielen van telecommunicatiekabels in de Baltische zee, het plannen van een moordaanslag op de directeur van een Duitse wapenfabriek en het (laten) plaatsen van een brandbom in een vrachtvliegtuig op de luchthaven van Leipzig.”

Bron: AIVD-jaarverslag 2024

Daar komt bij dat desinformatiecampagnes worden georganiseerd om het publieke debat te beïnvloeden, zoals dat gebeurde tijdens de presidentsverkiezingen in Roemenië. Overal in Europa worden regelmatig cyberaanvallen uitgevoerd, ook in Nederland, dat Oekraïne actief ondersteunt en een transport- en informatieknooppunt is. Uit het AIVD-jaarverslag blijkt duidelijk dat dit geen op zichzelf staande incidenten zijn, maar onderdeel uitmaken van een zich uitbreidend patroon om “in Europese landen angst te zaaien, onderlinge eenheid te ondermijnen en steun aan Oekraïne te ondergraven”. “Het Kremlin beschouwt Rusland als verwickeld in een existentieel conflict met het Westen. Een conflict dat het land vooralsnog uitvecht met ‘greyzone’-tactieken als aanslagen en (cyber)spionage.” Rusland test Europa dus uit, onderzoekt hoe er wordt gereageerd en waar de rode lijnen liggen. Hieruit worden lessen getrokken die worden meegenomen in de uitwerking van plannen voor een mogelijke militaire escalatie, gecombineerd met destabilisatieactiviteiten. Niet voor niets waarschuwde op 13 januari 2025 NAVO-secretaris-generaal Mark Rutte in zijn eerste toespraak tot het Europees Parlement in Brussel: “Europe is not at war, but we are not at peace either”.

“Europe is not at war, but we are not at peace either”.

— NAVO secretaris-generaal Mark Rutte, Europees Parlement, 13 januari 2025

De Amerikaanse paradigmaverschuiving

Na het aantreden van president Donald Trump op 20 januari 2025 verandert de wereld om ons heen met een bijna niet meer bij te houden snelheid. Dit heeft ook vergaande consequenties voor de veiligheid van Europa. De opstelling van de Verenigde Staten ten aanzien van de Russische agressie in Oekraïne is fundamenteel gewijzigd. De militaire bescherming van Europa door de Amerikanen is bovendien niet vanzelfsprekend meer. Tijdens een toespraak op 10 februari zei Trump dat hij Rusland zal aanmoedigen om elke NAVO-partner aan te vallen die te weinig betaalt.⁸ Hij eist dat ieder NAVO-lid 5% van het BBP investeert in defensie, terwijl momenteel niet alle landen voldoen aan de eerder op de NAVO-top in Wales van 2014 overeengekomen norm van 2%.

⁸ Kate Sullivan, ‘Trump says he would encourage Russia to “to whatever the hell they want” to any NATO country that doesn’t pay enough’, in: CNN politics, 11 februari 2025
Website CNN: <https://edition.cnn.com/2024/02/10/politics/trump-russia-nato/index.html>

Dit komt in Europa aan als een grote schok, maar men erkent wel dat Trump, net als zijn voorgangers Obama en Biden, een punt heeft en dat Europa niet langer achterover kan leunen. Maar het is Trump die er ook naar handelt. De eerste grote buitenlandse toespraak van vicepresident J.D. Vance op de Munich Security Conference op 14 februari veroorzaakt schokgolven binnen het trans-Atlantisch partnerschap.⁹ Hij leest Europa de les over democratische waarden, vrijheid van meningsuiting en ongecontroleerde massamigratie. Ook bekritiseert hij de Duitse liberaal-democratische partijen die weigeren samen te werken met extreemrechts. De toespraak mist zijn ontwrichtende werking binnen de trans-Atlantische familie niet. Duitse aanwezige politici, waaronder bondskanselier Olaf Scholz, CDU-voorzitter Friedrich Merz en bondspresident Frank-Walter Steinmeier, reageren als door een angel gestoken. Inmiddels mengt Tech miljardair Elon Musk zich in de verkiezingen voor de Duitse Bundestag en ondersteunt actief de verkiezingscampagne van de Duitse extreemrechtse partij Alternatieve für Deutschland (AfD).¹⁰ Dit doet hij via uitingen op het sociale mediaplatform X, waarvan hij zelf eigenaar is, en online toespraken op AfD-verkiezingsbijeenkomsten.

Na het aanschouwen van de ruzie in het Witte Huis op 28 februari tussen president Trump en de Oekraïense President Volodymyr Zelensky, trok Duitsland zijn conclusies. Verkiezingswinnaar Friedrich Merz brak een belangrijke verkiezingsbelofte. Nog voordat een nieuwe regering was gevormd, mobiliseerde hij op 18 maart in de nog zittende Bundestag de vereiste tweederdemeerderheid voor een wetswijziging om buiten de begroting onbeperkt schulden te mogen maken voor investeringen in defensie en een bedrag tot 500 miljard euro voor infrastructuur.¹¹ Dit stelt Duitsland ook in staat om over een langere periode te voldoen aan de NAVO-norm.

Daarnaast startte Trump op 2 april met zijn 'Liberation Day'-toespraak een wereldwijde handelsoorlog door het drastisch verhogen van invoertarieven voor meer dan 100 handelspartners.¹² De Europese Unie kwam weg met een laag tarief van 'slechts' 20% bovenop de geldende invoertarieven en het Verenigd Koninkrijk met 10%. Opvallend was dat hij juist Rusland en Noord-Korea volledig ontzag. Aan welke kant staat Trump? vroegen Westerse bondgenoten zich af.

De rode draad van alle gebeurtenissen is dat voor zowel Poetin, Trump als Musk de Europese Unie in de weg zit bij hun sterke drang naar uitbreiding van macht. Voor Poetin belemmert de EU de Russische dominantie in de landen van de voormalige Sovjet-Unie en het Warschaupact. In de ogen van Trump is de EU opgericht om van Amerika te profiteren. Als eigenaar van het sociale mediaplatform X voelt Elon Musk zich beperkt door EU-wetgeving die de privacy van burgers en de democratische rechtsstaat beschermt en ook de werking van de digitale economie waarborgt.

Dat J.D. Vance bij Trump werd aanbevolen door Peter Thiel, een Duits-Amerikaanse Tech miljardair en politiek activist die zichzelf als conservatief libertair omschrijft, is geen toeval.¹³ J.D.

⁹ Tobias Bunde en Sophie Eisentraut, 'Westlessness Reloaded. Key takeaways from the Munich Security Conference 2025', in: MSC Debrief 1/2025, februari 2025

Website MSC: <https://securityconference.org/en/publications/debriefs/westlessness-reloaded/>

¹⁰ Tagesschau berichtgeving Bundestagswahl 2025, 'Musk mischt erneut im deutschen Wahlkampf mit', 25 januari 2025
Website Tagesschau: <https://www.tagesschau.de/inland/bundestagswahl/parteien/musk-afd-wahlkampfshow-100.html>

¹¹ Deutscher Bundestag, 20. Wahlperiode, Gesetzentwurf der Fraktionen der SPD und CDU/CSU, Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Grundgesetzes (Artikel 109, 115, 143h), Drucksache 20/15096, 10 maart 2025

Website Deutscher Bundestag: <https://dserver.bundestag.de/btd/20/150/2015096.pdf>

¹² Website Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Liberation_Day_tariffs

¹³ Ryan Mark en Lisa Lerer, 'The Right's Would be Kingmaker', in: The New York Times, 16 februari 2022

Vance werkte voor Thiel, een van de grootste donoren van de *Make America Great Again* (MAGA) beweging. Thiel financierde onder meer de campagne van J.D. Vance voor de Senaatsverkiezingen van Ohio in 2022, die hij won. Bovendien kennen Musk en Thiel elkaar van hun tijd bij de online betaaldienst PayPal.¹⁴ De Verenigde Staten transformeren zich in rap tempo richting een antidemocratisch systeem dat is gestoeld op een pact tussen politieke autocraten en Big-Tech-oligarchen (Musk, Thiel en anderen), die door het creëren van chaos en inzet van AI onbegrensde macht uit willen oefenen.¹⁵

De Russische militaire dreiging wordt steeds reëler

De aan Rusland grenzende landen, met name de Baltische staten en Polen, waarschuwen al jaren voor de Russische dreiging en krijgen steeds meer gehoor bij landen die verder van Moskou liggen. Westerse inlichtingendiensten schatten dat Rusland binnen 5 tot 10 jaar klaar is om een oorlog tegen het Westen te starten. De Esten zelf denken dat dit mogelijk al over drie jaar kan zijn. Een beperkte Russische aanval op één van de landen zou al binnen 6 maanden kunnen plaatsvinden, maar er zijn momenteel geen concrete aanwijzingen voor.

De Duitse hoogleraar internationale politiek, Carlo Masala, schetst in zijn boek 'Als Rusland wint' een hypothetisch scenario dat steeds reëler lijkt te worden.¹⁶ Het scenario ontvouwt zich in de jaren na het einde van de oorlog in Oekraïne wanneer Europa zich niet genoeg heeft bewapend om op militaire sterkte te komen. Rusland besluit Europa te testen en verovert in 2028 het Estse grensstadje Narva en het eiland Hiiumaa in de Oostzee. Hij vraagt zich af hoe de NAVO zal reageren en of Artikel 5 van het NAVO-verdrag dan wordt geactiveerd. Is er een risico op een kernoorlog? Masala stelt dat "we eraan gewend zijn geraakt dat alles altijd goed komt. Maar wat als dit niet het geval is? Wat als Rusland wint?" In Masala's scenario grijpt de NAVO onder leiding van de Verenigde Staten uiteindelijk niet in, met alle gevolgen van dien nu Rusland niet wordt gestopt. Zijn boek laat op drastische wijze zien wat er vandaag op het spel staat.

De terughoudendheid van de Verenigde Staten is niet zonder precedent. Journalist en geschiedschrijver Geert Mak was op 5 mei in Antwerpen om zijn nieuwe boek 'Wisselwachter' te promoten.¹⁷ Hoofdfiguur is Harry Hopkins, rechterhand van de Amerikaanse president Franklin Roosevelt. Tijdens de Tweede Wereldoorlog speelde Hopkins op belangrijke momenten een cruciale rol, vandaar de titel Wisselwachter. Hij ondernam gevaarlijke reizen om namens president Roosevelt contacten te leggen met Winston Churchill en Jozef Stalin. Het was toen al geen vanzelfsprekendheid dat de Verenigde Staten Europa te hulp zouden schieten, afgezien van financiële en materiële steun. Tot de Japanse aanval op Pearl Harbor in 1941 volgden de Verenigde Staten een isolationistische koers. Dankzij de bemiddelende rol van Harry Hopkins besloot Roosevelt dat hij Churchill kon vertrouwen en sloot Amerika zich aan bij Engeland en Frankrijk in hun strijd. Dit had ook anders kunnen lopen. Europa schrikt ruw wakker nu het zich realiseert dat Amerikaanse steun geen vanzelfsprekendheid meer is. Er lijkt geen reden tot paniek, maar we moeten wel nú handelen. Tijdens de boekpresentatie verwoordde Mak het zo: "Europa is geen vredesproject meer, maar een overlevingsproject".

Website The New York Times (gearchiveerd):

<https://web.archive.org/web/20220712190214/https://www.nytimes.com/2022/02/14/technology/republican-trump-peter-thiel.html>

¹⁴ Website Wikipedia: <https://en.wikipedia.org/wiki/PayPal>

¹⁵ Giuliano da Empoli, Het uur van de wolven, Atlas Contact, 9 mei 2025

¹⁶ Carlo Masala, Wat als Rusland wint? Een scenario, Prometheus, 11 april 2025

¹⁷ Geert Mak, Wisselwachter, Amerika – Europa 1933 - 1945, Atlas Contact, 17 april 2025

“Europa is geen vredesproject meer, maar een overlevingsproject.”

— Geert Mak, Antwerpen, 5 mei 2025

Het nieuwe NAVO-normaal

Hoe hard is artikel 5 van het NAVO-verdrag na de campagne uitspraken van Trump? Door alle NAVO-partners, inclusief de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Marco Rubio, wordt in alle toonaarden ontkend dat er ook maar enige twijfel is aan de toewijding van de Verenigde Staten aan artikel 5. Artikel 43-lid 1 van het EU-Verdrag bevat een bepaling dat EU-lidstaten elkaar advies en bijstand op militair gebied verlenen.¹⁸ Op dit moment kan Europa echter niet zonder de militaire capaciteit van de Verenigde Staten. Een NAVO zonder de Verenigde Staten maakt Europa kwetsbaar voor grootschalige buitenlandse agressie.

In de aanloop van de NAVO-top op 24-25 juni in Den Haag eiste Trump dat alle NAVO-landen, minimaal 5% van hun BBP uitgeven aan defensie. Dit terwijl veel landen moeite hebben om de eerder in 2014 afgesproken norm van 2% te halen. Gezien de transactiepolitiek van Trump, dringt de vraag zich op of het er voor hem om gaat dat ieder NAVO-lid zijn ‘fair share’ betaalt of dat de NAVO voor hem primair een verdienmodel is voor de Amerikaanse defensie-industrie. Immers, hoe hoger de budgetten, hoe meer wapentuig wordt verkocht aan de Europese partners. Althans, zolang Europa grotendeels van de Amerikaanse defensie-industrie afhankelijk is. Hoe dan ook, Europa moet leveren om zicht te blijven houden op Amerikaanse bescherming als het erop aankomt. Want Europa kan op dit moment (nog) niet zonder.

Sindsdien werkte NAVO-secretaris-generaal, Mark Rutte onafgebroken om NAVO-lidstaten ertoe te bewegen akkoord te gaan met zijn voorstel voor een algemeen investeringsplan, waarmee in totaal 5% van het BBP per jaar aan defensie wordt uitgegeven.¹⁹ Hiervan is 3,5% voor kernuitgaven aan defensie om de nieuwe capaciteitsdoelstellingen te halen die de ministers van de NAVO-landen met elkaar hebben afgesproken. De overige 1,5% betreft defensie- en veiligheidsgerelateerde investeringen, zoals infrastructuur en industrie. Dit tweeledige voorstel is in lijn met de Duitse wetwijziging om buiten de begroting onbeperkt schulden te mogen maken voor investeringen in defensie en een bedrag tot 500 miljard euro voor infrastructuur. Ruttes aanpak contrasteert sterk met die van zijn tijd als premier. Onder zijn bewind werden jarenlang bezuinigingen doorgevoerd, met een enorme afkalving van defensie tot gevolg.

Op 13 juni besloot de demissionaire Nederlandse regering om de door Rutte voorgestelde NAVO-norm van 5% te omarmen.²⁰ Dit betekent dat per jaar 16 tot 19 miljard euro extra wordt uitgegeven aan defensie. Het besluit over hoe deze uitgaven uit de Rijksbegroting moeten worden gedekt, wordt overgelaten aan de volgende regering. In ieder geval worden al in 2026 de defensie-uitgaven, op basis van de Nederlandse berekeningswijze, verhoogd met 0,2% naar 2,2% van het BBP (inclusief militaire steun aan Oekraïne).²¹ Een brede meerderheid van de Tweede Kamer ging

¹⁸ Website MinBuZa: <https://ecer.minbuza.nl/defensiesamenwerking>

¹⁹ Persconferentie NAVO secretaris-generaal, Mark Rutte, na de vergadering van NAVO-ministers van defensie in Brussel, 5 juni 2025

Website NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_235894.htm

²⁰ Kamerbrief (BZ2516851), ‘Kabinetsinzet voor de NAVO-top van 24 en 25 juni’ en de Geannoteerde agenda, 13 juni 2025

Website Tweede Kamer:

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025Z12189&did=2025D27846

²¹ Het % BBP aan defensie-uitgaven valt iets hoger uit als de berekeningswijze van de NAVO wordt gehanteerd. Dit is voor Nederland enkele tienden van procentpunten gunstiger.

hier op 17 juni mee akkoord, waarbij partijen ook de nodige kanttekeningen plaatsten of voorwaarden verbonden aan hoe deze verhoogde uitgaven moeten worden gedekt.

Tijdens de historische NAVO-top op 25 juni in Den Haag verbonden bondgenoten zich aan de afspraak om tegen 2035 jaarlijks 5% van het BBP te investeren in defensie.²² Dit bestaat uit twee categorieën. Afgesproken wordt dat jaarlijks ten minste 3,5% van het BBP wordt geïnvesteerd in militaire kernbehoeften om te voldoen aan de '*NATO Capability Targets*'. Bondgenoten dienen jaarlijkse plannen in met een geloofwaardig incrementeel pad om dit doel te bereiken. De bondgenoten zullen jaarlijks tot 1,5% van het BBP voor hun rekening nemen om onder andere onze kritieke infrastructuur te beschermen, onze netwerken te verdedigen, onze civiele paraatheid en veerkracht te waarborgen, innovatie te stimuleren en onze defensie-industriële basis te versterken. Het traject en de bestedingsbalans in het kader van dit plan zullen in 2029 worden herzien in het licht van de strategische ontwikkelingen en de bijgewerkte *NATO Capability Targets*. De bondgenoten bevestigen hun blijvende soevereine toezeggingen om steun te verlenen aan Oekraïne, waarvan de veiligheid bijdraagt aan de onze, en zullen daartoe directe bijdragen aan de Oekraïense defensie en defensie-industrie meenemen bij de berekening van de defensie-uitgaven van de bondgenoten.

Kernboodschap

- Er is geen reden tot paniek, maar Europa moet nú handelen om haar defensie op orde te krijgen, om de Russische destabilisatiecampagnes het hoofd te bieden en een potentiële oorlog met Rusland te voorkomen.

²² The Hague Summit Declaration issued by the NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in The Hague 25 June 2025
Website NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_236705.htm

2. Wat is het kompas voor Nieuw Sociaal Contract?

De Europese Unie heeft recentelijk een aantal voorstellen gedaan om de Europese defensie te versterken. De vraag is hoe NSC zich hiertegenover dient te verhouden. Om hierop te kunnen antwoorden, is het van belang eerst vast te stellen aan welke randvoorwaarden moet worden voldaan ter versterking van de Europese defensie. De Europese defensie-industrie is momenteel in hoge mate gefragmenteerd. In feite is er sprake van nationale markten met slechts één klant, de overheid, die niet altijd even voorspelbaar en betrouwbaar is. Meer nog dan extra geld is er behoefte aan de drie “S”-en: simplificatie, standaardisatie en schaalgrootte.

- 1) Simplificatie: De aanbestedingsprocedures voor defensie zijn te complex, waardoor het heel lang duurt om defensieaankopen te doen. De regels moeten simpeler;
- 2) Standaardisatie: Landen hanteren vaak hun eigen nationale specificaties, waardoor wapensystemen niet compatibel en te duur zijn voor individuele landen. Verder ontbreekt het aan certificering op basis van gemeenschappelijke standaarden. Dit belemmert aankopen in andere landen;
- 3) Schaalgrootte: Door te lage defensie-uitgaven en gebrek aan planning voor de langere termijn, is er onvoldoende prikkel voor de defensie-industrie om te investeren in de opschaling van productiecapaciteit. Hierdoor kunnen onvoldoende kostenvoordelen worden behaald.

Alle drie de randvoorwaarden dienen te worden geadresseerd om de Europese defensie tijdig op orde te hebben en de toenemende dreigingen het hoofd te bieden. Voor een deel kan daar ook een “C” aan worden toegevoegd, die van coördinatie: wie in Europa doet wat en hoe?

Daarnaast is er de politieke lens van NSC waardoor naar de Europese initiatieven wordt gekeken. Uit het NSC-verkiezingsprogramma 2023 (Tijd voor herstel)²³ en het NSC Verkiezingsprogramma Europa 2024 (Beperk en versterk)²⁴ kunnen relevante standpunten worden gedestilleerd, die kunnen dienen als politiek toetsingskader. Een compilatie van relevante standpunten uit beide programma’s levert het kompas voor het NSC dat richting geeft vanuit een behoedzame en welwillende houding (zie kader). Het percentage van de NAVO-norm van 2% verwijst nog naar de afspraken van 2014. Zoals boven beschreven, is dit inmiddels 5% geworden.

Feit is dat er sinds de verkiezing van Donald Trump en het verdwijnen van de Verenigde Staten als steun en toeverlaat van Oekraïne een herijking nodig is. Hierbij dient ook rekening te worden gehouden met de politieke visie op de verhouding tussen veiligheid en bestaanszekerheid. Tijdens het NSC-ledencongres op 24 mei in Arnhem gaf minister van Buitenlandse Zaken, Caspar Veldkamp hierop zijn visie: “We zullen moeten werken aan het versterken van onze defensie, niet omdat ik vrees dat er morgen een Russische soldaat in uw tuin staat, laat staan in uw keuken, maar omdat wij onze afschrikking moeten versterken. Het hek om onze tuin moeten we ophogen zodat Poetin er niet eens aan denkt om daar overheen te willen klimmen. Op het gebied van defensie en economie, maar ook maatschappelijk, moeten we samen staan. Bestaanszekerheid organiseren, zodat iedereen meekomt en iedereen zich mede-eigenaar voelt van onze samenleving. Zonder veiligheid geen bestaanszekerheid en zonder bestaanszekerheid geen veiligheid.”²⁵

²³ NSC Verkiezingsprogramma 2023, Tijd voor herstel

Website NSC: [https://nsc-](https://nsc-multisite.ams3.digitaloceanspaces.com/NSC_verkiezingsprogramma_2023_v3_1253428b5e.pdf)

multisite.ams3.digitaloceanspaces.com/NSC_verkiezingsprogramma_2023_v3_1253428b5e.pdf

²⁴ NSC Verkiezingsprogramma Europa 2024, Beperk en versterk

Website NSC: [https://nsc-](https://nsc-multisite.ams3.digitaloceanspaces.com/NSC_Europa_Verkiezingsprogramma_2024_e3d73ef62c.pdf)

multisite.ams3.digitaloceanspaces.com/NSC_Europa_Verkiezingsprogramma_2024_e3d73ef62c.pdf

²⁵ Toespraak Caspar Veldkamp, NSC Ledencongres, 24 mei 2025

“Zonder veiligheid geen bestaanszekerheid en zonder bestaanszekerheid geen veiligheid.”

— Caspar Veldkamp, NSC Ledencongres (24 mei 2025)

Deze visie koppelt niet alleen een kernwaarde van NSC aan het steeds belangrijker wordende defensie-thema, maar omzeilt ook de paradox dat een substantiële verhoging van defensie-uitgaven mogelijk ten koste gaat van bestaanszekerheid (*warfare versus welfare*).

De kernvraag is of middelen binnen de huidige krappe Rijksbegroting vrij kunnen worden gemaakt. Deze vraag speelt des te meer nu de NAVO-norm is verhoogd van 2% naar 5% van het BBP, waarvan ten minste 3,5% voor militaire kernbehoeften en tot 1,5% voor defensie- en veiligheidsgerelateerde investeringen (kritieke infrastructuur, cyber, civiele weerbaarheid, innovatie en defensie-industrie). Om deze investeringen te financieren, moeten politieke keuzes worden gemaakt. Dit zal worden meegenomen in het politieke toetsingskader.

NAVO

- We committeren ons aan de **NAVO-norm** om minimaal 2 procent [inmiddels 5 procent] van het bbp te besteden aan Defensie en investeren in slagkracht, gereedheid, uitrusting en oefeningen.

OEKRAÏNE

- We bieden actief **militaire, economische, humanitaire en financiële steun** aan Oekraïne in oorlog en wederopbouw.
- We blijven samen optrekken met andere (EU-)landen bij het opleggen en uitvoeren van **sancties tegen Rusland**.

EUROPESE DEFENSIE

- Ongeacht wie er in het Witte Huis zit, moet Europa de **eigen defensie** zo **goed op orde** hebben, dat het zelf de vrede en veiligheid van burgers kan beschermen.
- Wij zijn geen voorstander van een **'ever closer union'**. Binnen Europa bepleiten we een stevige opstelling van Nederland, constructief maar realistisch, zonder sluipende overdrachten van taken, bevoegdheden en budgetten die de nationale soevereiniteit uithollen.
- Door **standaardisatie** en samen te werken kunnen Europese landen defensiemiddelen delen, zoals militaire uitrusting, inlichtingen en gezamenlijke trainingsprogramma's. Dit kan leiden tot een efficiënter gebruik van middelen en kan kosten besparen voor individuele landen.

EUROPESE FINANCIËN

- Wij zijn tegen nieuwe gezamenlijke **Europese schulden**, tegen eurobonds en andere constructies waarmee schulden van EU-lidstaten gemeenschappelijk worden. De schuldenpositie van een aantal Europese landen is al zorgwekkend genoeg.
- Verder pleiten we voor herstel en handhaving van de Europese normen voor gezonde overheidsfinanciën (d.w.z. een maximaal begrotingstekort van 3% en een maximale staatsschuld van 60%). Het herziene **Stabiliteits- en Groeipact** over de wijze van afbouw van schulden en begrotingstekorten moet worden nageleefd door de lidstaten, de Commissie en de Raad.
- We zetten ons in voor een gematigde **EU-begroting** en zijn tegenstander van een toename van de afdracht aan de meerjarenbegroting (MFK) vanaf 2027.
- Van het **coronaherstelfonds** van Europa zijn tot nu toe nog miljarden over. Nieuw Sociaal Contract wil dat het overgebleven subsidiegeld van dit fonds vooral naar de hoogste prioriteit van de EU gaat: vrede en veiligheid.
- Er moet meer geld voor het **Europees Defensie Fonds (EDF)** worden vrijgemaakt. Dat betekent herstel van de Europese defensie-industrie, gezamenlijke aankoop van defensiemiddelen en productiecapaciteit.
- Ondernemingen die munitie en raketten vervaardigen, moeten gemakkelijker toegang krijgen tot zowel publieke als particuliere financiering, zodat ze sneller kunnen investeren in meer productiecapaciteit. Dat kan in de vorm van subsidies die de capaciteit voor de productie van grond- en artilleriemunitie en raketten ondersteunen. Ook het Nederlandse bedrijfsleven profiteert hiervan. De **Europese Investeringsbank (EIB)** kan dit op gang brengen.

Bronnen: NSC Verkiezingsprogramma 2023 (Tijd voor herstel) en NSC-verkiezingsprogramma Europa 2024 (Beperk en versterk)

3. Wat is het handelingsperspectief voor NSC bij de aanpak van de Europese Unie?

We analyseren de recente Europese initiatieven voor het stimuleren van de vraagzijde (defensie-uitgaven) en de aanbodzijde (investeringen in defensie-industrie) aan de hand van de drie randvoorwaarden: simplificatie, standaardisatie en schaalgrootte. Vervolgens wordt door de politieke lens telkens het handelingsperspectief (Europees en nationaal) voor NSC geformuleerd. Een gestructureerd overzicht van het NSC-handelingsperspectief is opgenomen in de bijlagen.

European Readiness 2030 – ReArm Europe Plan

Op 19 maart presenteerden de president van de Europese Commissie, Ursula von der Leyen, en EU-buitenlandchef Kaja Kallas het Witboek over de toekomst van de Europese defensie.²⁶ Doelstelling voor Europa is om in 2030 voldoende afschrikingsvermogen te hebben opgebouwd om een potentiële oorlog te voorkomen (European Readiness 2030). Het Witboek beschrijft een aantal stappen die nodig zijn om de Europese defensie opnieuw op te bouwen, militaire steun aan Oekraïne op te voeren, een sterke en innovatieve Europese defensie-industrie te bevorderen, alsmede samenwerking met de NAVO en landen buiten de Europese Unie te versterken.

Het Witboek beschrijft ook het zogenaamde 'ReArm Europe Plan'. Dit plan omvat een reeks voorstellen waarbij centraal staat hoe alle beschikbare financiële hefboomen kunnen worden gebruikt om de EU-lidstaten te helpen hun uitgaven voor defensiecapaciteit snel en aanzienlijk te verhogen. Hierbij gaat het om de volgende vijf hefboomen:

- 1) Een voorstel aan de Raad van de Europese Unie, dat inmiddels is aangenomen, voor een nieuw financieel instrument—Security Action for Europe (SAFE)—voor financiële bijstand aan EU-lidstaten ten behoeve van investeringen in industriële defensieproductie via gemeenschappelijke aanbestedingen, met de nadruk op prioritaire capaciteiten.²⁷ Het SAFE-instrument voorziet in het aangaan van 'collectieve schulden' voor het financieren van nationale defensie-uitgaven ter waarde van 150 miljard euro voor alle EU-lidstaten tezamen.
- 2) De activering van de nationale ontsnappingsclausule van het Stabiliteits- en Groeipact. Zo wordt het lidstaten toegestaan om voor een periode van 4 jaar maximaal 1,5% van het BBP extra te investeren in defensie (t.o.v. het uitgavenniveau in 2021) zonder dat dit meetelt voor het in Europees verband afgesproken maximaal toegestane tekort van 3% van het BBP op de nationale begroting. Hierdoor zou op Europese schaal een bijkomende investering van in totaal maximaal 650 miljard euro kunnen worden gedaan, indien alle lidstaten daarvan gebruikmaken. Daartoe publiceerde de Europese Commissie tegelijkertijd een aparte Mededeling.²⁸ Belangrijk element hierin is dat lidstaten hun niet-gebruikte gelden uit het Herstel- en Veerkrachtfonds (Coronaherstelfonds) mogen gebruiken voor defensie-gerelateerde uitgaven en dat die uitgaven ook buiten het begrotingstekort mogen worden gehouden via de ontsnappingsclausule.

²⁶ Joint White paper for European Defence Readiness 2030, JOIN (2025) 120 final, 19 maart 2025

²⁷ Proposal for a Council Regulation establishing the Security Action for Europe (SAFE) through the reinforcement of European defence industry Instrument, COM (2025) 122 final, 19 maart 2025

²⁸ Communication from the Commission accommodating defence expenditure within the Stability and Growth Pact, C(2025) 2000 final, 19 maart 2025

- 3) De aankondiging dat de Commissie zal komen met aanvullende voorstellen om lidstaten meer flexibiliteit te bieden om onder voorwaarden Cohesiefondsen te gebruiken om hun defensie-uitgaven te verhogen.²⁹
- 4) Een verruiming van het mandaat van de Europese Investeringsbank (EIB) om meer en structureel in defensieprojecten te investeren.
- 5) Het mobiliseren van particulier kapitaal door het verbeteren van toegang tot kapitaal voor de Europese defensie-industrie, inclusief garantie-instrumenten om investeringsrisico's te verlagen. Ook zal door de Commissie extra toelichting worden verstrekt op de mogelijkheden die de Spaar- en Investeringsunie biedt om te investeren in defensie.

Het SAFE-instrument, de nationale ontsnappingsclausule en flexibiliteit van Cohesiefondsen zijn primair maatregelen om de vraagzijde van de defensiemarkt te stimuleren (b.v. aankoop van materieel). De verruiming van het EIB-mandaat en het mobiliseren van particulier kapitaal voor investeringen in de Europese defensie-industrie, alsmede de herbestemming van gelden uit het Coronaherstelfonds, stimuleren juist de aanbodzijde van de defensiemarkt (stimuleren van investeringen in productiecapaciteit en defensie-gerelateerde infrastructuur). Vanzelfsprekend vullen beide vormen van ondersteuning elkaar aan. Zo maakt een blijvende versterking van de vraagzijde, bijvoorbeeld door het gebruik van lange termijn afnamecontracten of het verhogen van lange termijn aankoopbudgetten, een versterking van de aanbodzijde mogelijk doordat investeringsperspectief wordt geboden.

	Vraagzijde (defensie-uitgaven)	Aanbodzijde (investeren in defensie-industrie)
ReArm Europe Plan	SAFE-instrument	Verruiming EIB-mandaat
	Nationale ontsnappingsclausule	Mobilisatie particulier kapitaal
	Flexibiliteit gebruik Cohesiefondsen	
Coronaherstelfonds		Herbestemming ongebruikte gelden: – Kapitaalinjecties nationale ontwikkelingsbanken – Nationale bijdragen EDIP – Nationale bijdragen EU-programma's satellietcommunicatie

Tabel: Overzicht EU-herbewapeningsmaatregelen

De Commissie geeft aan alle registers open te zullen trekken en te zullen blijven zoeken naar extra financieringsbronnen. Indien de vraag van lidstaten naar financiering door leningen uit hoofde van het SAFE-instrument het aanbod overstijgt, dan zal de Commissie alternatieve instrumenten onderzoeken, zoals die in relatie tot het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM). In ieder geval zal de volgende meerjarenbegroting van de EU (2028-2034) voorzien in robuuste steun aan de gehele waardeketen van de Europese defensie-industrie, mede om Europa's technologische soevereiniteit te vergroten.

²⁹ Het Cohesiefonds biedt steun aan lidstaten met een bruto nationaal inkomen (BNI) per hoofd van de bevolking van minder dan 90% van het gemiddelde van de EU-27 om de economische, sociale en territoriale cohesie van de EU te versterken.

SAFE-instrument

Op 27 mei nam de Raad van de Europese Unie de SAFE-verordening aan om een stimulans te geven aan de gezamenlijke inkoop op het gebied van veiligheid en defensie.³⁰ Alle lidstaten stemden voor het Commissievoorstel, alleen Hongarije onthield zich. SAFE maakt het mogelijk om dringende grootschalige investeringen in de Europese technologische en industriële defensiebasis (EDTIB) te financieren, met het accent op door de Raad vastgestelde prioritaire capaciteiten. Het doel is de productiecapaciteit te vergroten, ervoor te zorgen dat defensiematerieel beschikbaar is wanneer nodig en bestaande capaciteitstekorten aan te pakken. Uiteindelijk zal dit de algehele defensieparaatheid van de EU versterken. Bovendien stelt SAFE de EU in staat Oekraïne verder te ondersteunen doordat het instrument van begin af aan voor haar defensie-industrie kan worden ingezet. Via SAFE gaat de EU tot 150 miljard euro aan belangstellende lidstaten verstrekken. Lidstaten moeten daarvoor een verzoek indienen dat wordt beoordeeld op basis van nationale investeringsplannen. Het betreft langlopende leningen tegen concurrerende tarieven, die de ontvangende lidstaten moeten terugbetalen.

In het kader van SAFE wordt gestreefd naar betere interoperabiliteit, voortgezette industriële samenwerking en wederzijdse toegang tot geavanceerde technologieën met betrouwbare partners. Om schaalvoordelen en interoperabiliteit te waarborgen en om fragmentatie van de EDTIB zoveel mogelijk te voorkomen, moeten de begunstigde lidstaten in principe gezamenlijke aanbestedingen uitvoeren met minimaal twee deelnemende landen om voor de leningen in aanmerking te komen. Om aanbestedingsprocedures te vergemakkelijken en te versnellen, voorziet de Verordening in een afwijking van de EU-aanbestedingsrichtlijn op defensiegebied.³¹ Hierdoor wordt de substantiële wijziging van bestaande raamwerkovereenkomsten mogelijk gemaakt ten gunste van een lidstaat die financiële bijstand uit het SAFE-instrument ontvangt. Gezien de huidige geopolitieke situatie en dringende behoefte aan grootschalige investeringen, is het voor een beperkte periode toegestaan om ook aanbestedingen met slechts één lidstaat te doen.

Een novum is dat derde landen kunnen deelnemen op basis van dezelfde voorwaarden die gelden voor lidstaten. Voor Oekraïne en de EER-EVA-landen (namelijk IJsland, Noorwegen, Liechtenstein en Zwitserland) geldt dat zij zich kunnen aansluiten bij gezamenlijke aanbestedingen en dat er aankopen bij hun industrie mogelijk zijn. Aan gezamenlijke aanbestedingen kunnen ook toetredende landen, kandidaat-lidstaten, potentiële kandidaat-lidstaten en landen die een veiligheids- en defensiepartnerschap met de EU hebben gesloten, zoals het Verenigd Koninkrijk, deelnemen. De kosten van de onderdelen van oorsprong van buiten de EU, de EER-EVA-staten en Oekraïne mogen maximaal 35% van de geraamde kosten van de onderdelen van het eindproduct bedragen.³²

De Europese Commissie deed een oproep aan de lidstaten om uiterlijk 27 juli hun belangstelling voor financiële bijstand kenbaar te maken en een indicatie te geven van hoeveel zij minimaal en maximaal willen lenen. De volgende 18 landen hebben dat gedaan voor een leenbedrag van ten

³⁰ Verordening (EU) 2025/1106 van de Raad van 27 mei 2025 tot vaststelling van het instrument "Optreden voor de veiligheid van Europa (SAFE) door middel van versterking van de Europese defensie-industrie" (Voor de EER relevante tekst), Publicatieblad van de Europese Unie L2025/1106, 28 mei 2025

³¹ Richtlijn 2009/81/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen door aanbestedende diensten van bepaalde opdrachten voor werken, leveringen en diensten op defensie- en veiligheidsgebied, en tot wijziging van Richtlijnen 2004/17/EG en 2004/18/EG, Publicatieblad van de Europese Unie L216/76, 20 augustus 2009

³² Europese Economische Ruimte (EER): EU -lidstaten plus IJsland, Noorwegen en Liechtenstein). Europese Vrijhandelsassociatie (EVA): IJsland, Noorwegen, Liechtenstein en Zwitserland.

minste 127 miljard euro in totaal: België, Bulgarije, Cyprus, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Italië, Kroatië, Letland, Litouwen, Polen, Portugal, Roemenië, Slowakije, Spanje en Tsjechië.³³ Twee weken daarna (op 10 augustus) informeerde de Commissie de lidstaten over de voorlopige toewijzingen van de voor elke lidstaat beschikbare leningsbedragen. Vervolgens hebben de lidstaten tot zes maanden na de inwerkingtreding (op 27 november) van de Verordening de tijd om hun investeringsplan in te dienen.

Analyse

Dit betreft een nieuw financieel instrument voor financiële bijstand aan EU-lidstaten ten behoeve van investeringen in industriële defensieproductie via gemeenschappelijke aanbestedingen, met de nadruk op prioritaire capaciteiten. Het SAFE-instrument voorziet in het aangaan van 'collectieve schulden' voor het financieren van nationale defensie-uitgaven ter waarde van 150 miljard euro voor alle EU-lidstaten tezamen.

Het voordeel van dit instrument is dat snel extra kapitaal beschikbaar kan worden gesteld aan landen die het nodig hebben om defensie-uitgaven te verhogen. Bovendien kunnen, zoals boven vermeld, Oekraïne en de EER-EVA-landen (c.q. IJsland, Noorwegen, Liechtenstein en Zwitserland), alsook andere belangrijke landen zoals het Verenigd Koninkrijk, zich aansluiten bij gezamenlijke aanbestedingen en zijn er aankopen bij hun industrie mogelijk. Een ander voordeel is dat de Europese aanbestedingsregels op defensiegebied voor lidstaten die een SAFE-lening aangaan, worden versoepeld. Dit leidt tot een simplificatie van de aanbestedingsprocedures.

Het SAFE-instrument heeft echter twee grote nadelen. Ten eerste voorziet het SAFE-instrument niet in een gemeenschappelijk fonds waarmee een gecoördineerde inkoop kan worden bevorderd. Om voor een SAFE-lening in aanmerking te komen zijn er voor gemeenschappelijke aanbestedingen minimaal twee begunstigde lidstaten nodig. Het is zelfs voor een beperkte periode toegestaan om ook aanbestedingen met slechts één lidstaat te doen. Hierdoor bestaat het risico dat landen zo veel mogelijk (blijven) inkopen bij de eigen defensie-industrie (inkoopnationalisme). Het SAFE-instrument biedt daarom geen werkelijke oplossing om schaalvoordelen en interoperabiliteit te waarborgen en om fragmentatie van de defensie-industrie tegen te gaan. In het slechtste geval is het SAFE-instrument juist contraproductief omdat door een gebrek aan coördinatie de markt nog dieper fragmenteert. De Europese Commissie lijkt voorbij te gaan aan het fundamentele probleem dat Europese landen inefficiënt zijn bij defensieaankopen.

Een ander nadeel is dat dit instrument niet aantrekkelijk is voor landen met een goede begrotingsdiscipline, zoals Duitsland en Nederland. Het rendement op een 10-jarige EU-obligatie bedroeg op 10 maart 3,41%, terwijl dit 2,81% bedroeg voor een Duitse staatsobligatie en 2,99% voor een Nederlandse staatsobligatie.³⁴ Duitsland en Nederland kunnen dus zelf goedkoper lenen. Dit is anders voor landen als Spanje (3,52%), Frankrijk (3,59%) en Italië (3,86%) die via een SAFE-lening goedkoper aan geld kunnen komen dan door de uitgifte van staatsobligaties. Dit is waarschijnlijk de reden waarom niet alle landen hun belangstelling kenbaar hebben gemaakt voor een SAFE-lening.

³³ European Commission Daily News, 30 juli 2025

X-account: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/mex_25_1933

³⁴ Guntram B. Wolff, Armin Steinbach en Jeromin Zettelmeyer, 'The governance and funding of European rearmament', 7 april 2025

Website Bruegel: <https://www.bruegel.org/policy-brief/governance-and-funding-european-rearmament>

Handelingsperspectief NSC

Uit de beslisnota (d.d. 23 mei) waarmee de minister van Defensie, Ruben Brekelmans, de Tweede Kamer vraagt om in te stemmen met de SAFE-verordening, blijkt dat Nederland niet van plan is gebruik te maken van SAFE-leningen.³⁵ Verder geeft hij aan dat in het geval een lidstaat de lening niet terugbetaalt, dan wel niet kan terugbetalen, lidstaten via het EU-budget garant staan voor terugbetaling. Het risico daarop wordt echter te verwaarlozen klein geacht. Ook als Nederland geen SAFE-lening aangaat, is het gebonden aan de aanbestedingsvoorwaarden van de SAFE-verordening, met name de criteria voor welke producenten en producten uit derde landen in aanmerking komen.

Het SAFE-instrument komt in principe tegemoet aan het NSC-standpunt dat ongeacht wie er in het Witte Huis zit, Europa de eigen defensie zo goed op orde moet hebben, zodat het zelf de vrede en veiligheid van burgers kan beschermen. Tegelijkertijd schuurt het nieuwe SAFE-instrument met het NSC-standpunt geen voorstander te zijn van een *'ever closer union'*. De introductie van dit nieuwe financieringsinstrument zou mogelijk kunnen worden gezien als een sluipende overdracht van taken, bevoegdheden en budgetten die de nationale soevereiniteit uithollen. Omdat het SAFE-instrument gezamenlijke inkoop probeert te stimuleren, komt dit nieuwe instrument enigszins tegemoet aan het NSC-standpunt dat door standaardisatie en samen te werken Europese landen een efficiënter gebruik van middelen en kostenbesparing voor individuele landen kunnen worden bereikt.

NSC heeft altijd gesteld dat het tegen nieuwe gezamenlijke Europese schulden, tegen eurobonds en andere constructies is, waarmee schulden van EU-lidstaten gemeenschappelijk worden. Het risico bestaat dat de lidstaten van de EU (zowel de rijkere als de meer armlastige) te gemakkelijk geneigd zullen zijn om te zeggen "Laat Europa maar betalen en financieren", waardoor onvoldoende discipline overblijft in de gezamenlijke overheidsfinanciën en in het maken van beleidskeuzes. De gezamenlijke schuldfinanciering roept daarmee vragen op over de houdbaarheid en wenselijkheid van dit model. De schuldenpositie van een aantal Europese landen is nu al zorgwekkend genoeg.³⁶

Nu het SAFE-instrument, mede door Nederland, reeds is goedgekeurd, zou het handelingsperspectief voor NSC een andere focus kunnen krijgen. Zo zou NSC kunnen benadrukken dat de Europese Commissie de nationale investeringsplannen goed toetst aan de gestelde criteria en strikt toezicht houdt op de juiste besteding van gelden en terugbetaling van SAFE-leningen. Een dergelijk standpunt is opportuun omdat de lidstaten tot 27 november de tijd hebben om hun investeringsplan in te dienen.

³⁵ Kamerbrief (D2025-002670 MINDEF 20250020054), 'Instemmen met SAFE-verordening', 23 mei 2025

³⁶ Voor de volledigheid moet nog wel worden vermeld dat sommige prominente economen, onder wie Klaas Knot (DNB) en Marieke Blom (ING) wel degelijk voordelen zien in de uitgifte van gezamenlijke obligaties. Dit om in het gat te springen dat door de dollar (en het wispelturige beleid van Trump) wordt opengelaten en daarmee de perspectieven van de euro als internationale *'reserve currency'* te versterken. Daardoor zou de financieringskost van in euro aangegane leningen en obligaties kunnen verminderen.

Kernboodschappen

- Via het SAFE-instrument kan snel kapitaal beschikbaar worden gemaakt aan landen die het nodig hebben, terwijl de Europese aanbestedingsregels voor defensie worden versoepeld. Beide elementen zijn in beginsel positief. Echter, de gezamenlijke schuldfinanciering roept vragen op over de houdbaarheid en wenselijkheid van dit model.
- Doordat er voor gemeenschappelijke aanbestedingen slechts twee landen nodig zijn (en tijdelijk slechts één), biedt het SAFE-instrument geen werkelijke oplossing om fragmentatie van de defensie-industrie tegen te gaan. In het slechtste geval is het SAFE-instrument juist contraproductief omdat door een gebrek aan coördinatie de markt nog dieper fragmenteert.
- Nederland heeft weinig belang bij een SAFE-lening omdat het zelf waarschijnlijk goedkoper kan lenen door uitgifte van staatsobligaties.

Europees Stabiliteitsmechanisme als mogelijke financieringsbron

De Europese Commissie stelt in haar Witboek voor Europese defensie dat, indien de vraag van lidstaten naar financiering door leningen uit hoofde van het SAFE-instrument het aanbod overstijgt, de Commissie alternatieve instrumenten zal onderzoeken, zoals die in relatie tot het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM).

Het ESM, dat eind 2012 werd opgericht, is een intergouvernementele organisatie naar internationaal publiekrecht, gevestigd in Luxemburg. De aandeelhouders zijn de landen van de eurozone.³⁷ Het ESM geeft schuldinstrumenten uit om leningen en andere vormen van financiële bijstand aan landen van de eurozone te financieren.

In 2020 heeft het ESM het Pandemic Crisis Support Instrument in het leven geroepen. Dit instrument is gebaseerd op een preventieve kredietlijn voor financiële bijstand, beschikbaar voor landen in de eurozone om de binnenlandse financiering van kosten voor gezondheidszorg, genezing en preventie als gevolg van de COVID-19-crisis te ondersteunen.

Analyse

Het ESM biedt geen alternatief voor het SAFE-instrument. Ten eerste moet worden gemotiveerd dat het versterken van de Europese defensie onmisbaar is om de financiële stabiliteit van de euro te waarborgen. Dit argument ligt duidelijk niet voor de hand. Bovendien moet een besluit daartoe met unanimitéit worden genomen. Tenslotte kunnen ESM-leningen alleen worden verstrekt aan eurozonelanden, waardoor Bulgarije, Denemarken, Hongarije, Polen, Roemenië, Zweden en niet-EU-landen worden uitgesloten. Bulgarije treedt op 1 januari 2026 toe tot de eurozone en kan vanaf dat moment wel een toekomstige ESM-lening aanvragen.

³⁷ Website EUR-lex: [https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/european-stability-mechanism.html#:~:text=The%20European%20Stability%20Mechanism%20\(ESM,governments%20of%20its%20member%20countries](https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/european-stability-mechanism.html#:~:text=The%20European%20Stability%20Mechanism%20(ESM,governments%20of%20its%20member%20countries).

Handelingsperspectief NSC

Vanwege deze redenen en omdat een dergelijk gebruik van het ESM nu niet aan de orde is, kan NSC haar standpunt handhaven tegen het aangaan van gemeenschappelijke schulden, eurobonds en andere constructies. Ook zou de introductie van een nieuw ESM-financieringsinstrument mogelijk kunnen worden gezien als een sluipende overdracht van taken, bevoegdheden en budgetten die de nationale soevereiniteit uithollen. Zoals gezegd, NSC is geen voorstander van een *ever closer union*.

Kernboodschap

- Het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM) biedt geen werkelijk alternatieve financieringsbron indien de vraag het aanbod van kapitaal uit SAFE-leningen overstijgt.

Herbewapeningsbank/Europees Defensiemechanisme

Een maand voor de aankondiging van het Readiness 2030 – ReArm Europe Plan, meldde de Poolse minister van Buitenlandse Zaken, Radoslaw Sikorski, op 6 februari dat er aan een nieuw idee wordt gewerkt: een herbewapeningsbank.³⁸ Op dat moment vervulde Polen het voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie en had Europese defensie hoog op de agenda gezet. Volgens Sikorski zou de bank het model kunnen volgen van de European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), die na het einde van de Koude Oorlog werd opgericht om de ontwikkeling van voormalige communistische landen te bevorderen.³⁹ De EBRD is een in Londen gevestigd supranationaal initiatief dat sinds haar oprichting in 1991 in totaal 210 miljard euro investeerde in 7500 projecten in meer dan 30 landen en drie continenten om de transitie naar succesvolle markteconomieën te stimuleren. De EBRD heeft geen mandaat om projecten te financieren die uitsluitend militair van aard zijn, hetgeen tot voor kort ook gold voor de EIB.

De kerngedachte van een herbewapeningsbank is dat via een nieuw fonds rechtstreeks wapens kunnen worden gekocht namens haar leden. Wapens worden gezamenlijk ingekocht tegen lagere prijzen en onder gunstigere voorwaarden. Sikorski wees erop dat een dergelijk initiatief niet alleen opengesteld zou kunnen worden voor EU-lidstaten, maar ook voor andere gelijkgestemde landen, zoals Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en Japan. Het aandeelhouderschap van de bank zou vrijwillig zijn, verduidelijkte de minister.

Op 3 april kwam naar buiten dat het Verenigd Koninkrijk in een discreet diner in Brussel zijn plan voor een herbewapeningsbank had voorgelegd aan Denemarken, Finland, Nederland, Polen (gastheer) en Zweden.⁴⁰ Volgens het Britse plan wordt buiten de EU-structuur een supranationale bank opgericht op basis van een slimme financiële constructie. Deelnemende landen kunnen de aanschafkosten voor wapens verschuiven van hun nationale balans naar de balans van de nieuwe instelling. Overheden worden hierdoor alleen aansprakelijk voor rente op schulden en onderhoudskosten. Dit zou een groot fiscaal voordeel zijn voor landen met strenge regels voor overheidsuitgaven, zoals het Verenigd Koninkrijk. Het fonds hoopt zo een beroep te doen op een

³⁸ Jorge Liboreiro, 'Poland pitches rearmament bank to boost Europe's defence spending', in: Politico, 6 februari 2025
Website Politico: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/02/06/poland-pitches-rearmament-bank-to-boost-europes-defence-spending>

³⁹ Website EBRD: <https://www.ebrd.com>

⁴⁰ Gregorio Sorigi en Giovanna Faggionato, 'UK joined European officials at secret dinner to plot radical rearmament fund', in: Politico, 3 april 2025
Website Politico: <https://www.politico.eu/article/uk-eu-defense-fund-arms-investment-procurement/>

speciale groep investeerders (denk aan institutionele beleggers zoals pensioenfondsen), die bereid zijn de defensiesector te steunen. Het gespecialiseerde karakter van het fonds zou in theorie ook de leenvoorwaarden verbeteren.

Dit Britse initiatief staat in directe concurrentie met het SAFE-instrument waarmee de Europese Commissie een leningenpakket van 150 miljard euro aanbiedt ter ondersteuning van gezamenlijke defensie-inkoop. Het Verenigd Koninkrijk kan volgens de SAFE-verordening deelnemen aan gezamenlijke inkoop, maar door zijn strenge regels blijft het moeilijker om een SAFE-lening aan te gaan. Eurolanden kunnen onder de nationale ontsnappingsclausule defensie-uitgaven gefinancierd met leningen uit het nieuwe SAFE-instrument voor een periode van vier jaar buiten de begroting tellen. Een dergelijke context is er niet voor het Verenigd Koninkrijk dat met zijn Britse pond geen deel uitmaakt van het Stabiliteits- en Groeipact. Het Verenigd Koninkrijk heeft echter wel (net zoals andere landen) rechtstreeks te maken met de tucht van de financiële markten (zoals recent nog bleek uit oplopende rentes), die de mate waarin dit land significant extra kan bijlenen toch wel beperkt. Op dit moment blijven er belangrijke vragen onbeantwoord, waaronder hoe de voorgestelde instelling zou worden bestuurd of wie uiteindelijk de beslissingen zou nemen. Dit is een cruciaal detail gezien het doel om buiten het mandaat van de EU te opereren.

Eerder had het Poolse voorzitterschap Bruegel, de befaamde Europese denktank die is gespecialiseerd in economie, gevraagd om haar eigen versie van een herbewapeningsbank uit te werken.⁴¹ Bruegel beschrijft in haar *'policy brief'* van 7 april twee opties voor het bestuur en de financiering van Europese herbewapening. De eerste optie betreft een incrementele aanpak met een uitgebreidere rol van het Europees Defensieagentschap (EDA), een 'door coalities aangestuurde' Permanente Gestructureerde Samenwerking (PESCO) en de uitbreiding van financieringsinstrumenten die voortbouwen op precedenten zoals de Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency (SURE) van de EU voor 2020-22.

EDA werd in 2004 opgericht, oorspronkelijk om de aanbestedingsinspanningen van EU-lidstaten te ondersteunen.⁴² PESCO is een op het EU-verdrag gebaseerd kader voor de 26 deelnemende lidstaten (uitgezonderd Malta) om gezamenlijk te plannen, ontwikkelen en investeren in gezamenlijke capaciteiten en om de operationele paraatheid en bijdrage van de strijdkrachten te verbeteren.⁴³ Het tijdelijke SURE-instrument heeft financiële steun tot 100 miljard euro verstrekt in de vorm van leningen tegen gunstige voorwaarden van de EU aan lidstaten die getroffen zijn door de negatieve economische en sociale gevolgen van de COVID-19-uitbraak op hun grondgebied.⁴⁴

De tweede optie is transformationeel en stelt voor om een Europees Defensiemechanisme (EDM) op te richten (vergelijkbaar met het ESM), gebaseerd op een intergouvernementeel verdrag. Het EDM zou gezamenlijke aanbestedingen kunnen doen en plannen maken voor de levering van zogenaamde *'strategic enablers'* in specifieke gebieden, met de capaciteit om deze functies te financieren. Dit zijn niet de primaire aanvals- of verdedigingswapens zelf, maar eerder de infrastructuur en systemen die het effectief gebruik en de inzet ervan op grotere schaal mogelijk maken. Europa is hiervoor momenteel in grote mate afhankelijk van de Verenigde Staten. Het

⁴¹ Guntram B. Wolff, Armin Steinbach en Jeromin Zettelmeyer, The governance and funding of European rearmament, 7 april 2025

Website Bruegel: <https://www.bruegel.org/policy-brief/governance-and-funding-european-rearmament>

⁴² Website EDA: <https://eda.europa.eu>

⁴³ Website PESCO: <https://www.pesco.europa.eu>

⁴⁴ Website SURE: https://economy-finance.ec.europa.eu/eu-financial-assistance/sure_en

Witboek over Europese defensie noemt daarbij specifiek strategische luchtbrug, lucht-lucht bijtanken, maritiem domeinbewustzijn en ruimtevaartmiddelen, maar het lijstje is ongetwijfeld veel langer. Het EDM zou eigenaar kunnen zijn van *strategic enablers* en gebruikskosten in rekening kunnen brengen aan EDM-leden, waardoor de budgettaire impact van herbewapening wordt verminderd. Het zou een belangrijke fiscale beperking versoepelen door bepaalde defensiemiddelen, waaronder zowel gedeelde strategische middelen als aangekocht materieel dat niet direct nodig is voor de strijdkrachten van EDM-leden, in eigendom van EDM te houden. De schulden die zijn aangegaan om deze middelen te verwerven, zouden in de boeken van EDM blijven staan.

Daarnaast zou volgens de voorstellen van Bruegel het EDM-lidmaatschap (idealiter) een verbod inhouden op zowel staatssteun als aanbestedingsvoorkeuren die nationale defensieaannemers bevoordelen ten koste van aannemers van andere EDM-leden. Artikel 346 van het Verdrag betreffende de werking van de EU staat EU-regeringen toe de regels van de interne markt te negeren door zich te beroepen op een belang van nationale veiligheid. Het EDM-verdrag zou Europese democratieën toestaan om vrijwillig deel te nemen in een juridisch kader waarin dit juist niet is toegestaan, wat makkelijker is dan het EU-verdrag te wijzigen. Hierdoor wordt een interne markt tussen deelnemende landen gecreëerd. Het bestuur gebeurt door een (gewogen) meerderheid van stemmen op basis van de kapitaalbijdragen van de leden, met vrijwillig lidmaatschap maar bindende verplichtingen zodra men toetreedt.

Bruegel stelt dat deze transformationele optie, buiten de EU-structuur, de voorkeur geniet omdat het 1) een interne markt voor de defensie-industrie tussen EDM-leden creëert; 2) een financieel instrument creëert dat grootschalige projecten fiscaal aantrekkelijk maakt; en 3) het mogelijk is landen buiten de EU (zoals het Verenigd Koninkrijk) op gelijke voet te betrekken, terwijl EU-landen die geen politieke animo hebben voor verdere integratie van hun defensie of die te maken hebben met nationale grondwettelijke beperkingen, ook de mogelijkheid krijgen om niet mee te doen. Net als bij de EBRD zou de EU, vertegenwoordigd door de Europese Commissie, als aandeelhouder kunnen deelnemen. Dit zou helpen bij de coördinatie van EU- en EDM-activiteiten die van invloed zijn op de defensie-industrie en defensiecapaciteiten.

Een incrementele oplossing zou de rol van bestaande instellingen bij capaciteitsplanning, aanbesteding en financiering uitbreiden, voortbouwend op recent geïntensiveerde coördinatie-inspanningen. Deze oplossing minimaliseert weliswaar de institutionele en organisatorische aanpassingskosten, maar brengt het risico met zich mee dat eerdere tekortkomingen onvoldoende worden aangepakt.

Analyse

De kerngedachte van een herbewapeningsbank is dat via een nieuw fonds rechtstreeks wapens kunnen worden gekocht namens haar leden. En dat die wapens gezamenlijk worden ingekocht tegen lagere prijzen en onder gunstigere voorwaarden. Dit idee staat in directe concurrentie met het SAFE-instrument waarmee de Europese Commissie een leningenpakket van 150 miljard euro aanbiedt ter ondersteuning van gezamenlijke defensie-inkoop.

Het door de denktank Bruegel nader uitgewerkte idee voor een nieuw te creëren herbewapeningsbank, het Europees Defensiemechanisme genaamd, heeft een aantal belangrijke voordelen ten opzichte van het SAFE-instrument.⁴⁵ Een gezamenlijk fonds geeft veel meer

⁴⁵ Luis Garicano, 'How to pay for European Defence, The proposal for a European Defence Mechanism', in: Silicon Content blog, 9 april 2025

Website Silicon Content: <https://www.siliconcontinent.com/p/how-to-pay-for-european-defense>

slagkracht (schaalgrootte) in gemeenschappelijke aanbestedingen dan via het SAFE-instrument kan worden bereikt. Door schaalgrootte wordt standaardisatie gestimuleerd, wat kan leiden tot een efficiënter gebruik van middelen en kostenbesparingen voor individuele landen. Door het verbieden van discriminatie gebaseerd op nationaliteit en het uitbannen van staatssteun, in combinatie met het sanctioneren van EDM-leden die zich hier niet aan houden, wordt een echte interne markt voor defensie gecreëerd.

Het EDM zou functioneren als een herbewapeningsbank, die op de markten geld leent door obligaties uit te geven om namens zijn leden wapens te kopen. Cruciaal is echter dat de schulden van het EDM buiten de nationale balansen blijven (aangezien het een op zichzelf staande bank is conform het model van de EBRD), totdat de leden ze eventueel op een door hen gekozen moment in ontvangst zouden nemen. Dit levert een belangrijk fiscaal voordeel op.

Een ander groot voordeel is dat het EDM defensiemiddelen (zoals *strategic enablers* waarvoor Europa nu veelal afhankelijk is van de Verenigde Staten) kan bezitten en exploiteren die alle landen ten goede komen, waarbij landen gebruikskosten betalen in plaats van de volledige initiële kosten te dragen. Het supranationale karakter van het EDM maakt het mogelijk dat niet-EU-landen zoals Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en Oekraïne op gelijke voet kunnen participeren. Dit draagt bij aan schaalgrootte. Omdat het EDM buiten de EU-structuur functioneert, is het minder gevoelig voor veto's door landen die niet dezelfde waarden delen.

Samengevat, het EDM heeft aanzienlijke voordelen ten opzichte van het SAFE-instrument.⁴⁶ Het EDM moet echter nog worden opgericht voordat het effectief kan worden ingezet. Dit hoeft geen struikelblok te zijn wanneer wordt bedacht dat het EBRD-verdrag werd getekend op 29 mei 1991 en de bank al op 15 april 1992 operationeel was.⁴⁷

Handelingsperspectief NSC

Het EDM komt tegemoet aan het NSC-standpunt dat ongeacht wie er in het Witte Huis zit, Europa de eigen defensie zo goed op orde moet hebben dat het zelf de vrede en veiligheid van burgers kan beschermen. Het idee van een EDM als supranationale organisatie, buiten de EU-structuur, waarbij landen zich vrijwillig kunnen aansluiten, leidt niet tot een *ever closer union*. Er is geen sprake van sluipende overdrachten van taken, bevoegdheden en budgetten die de nationale soevereiniteit uithollen. Bovendien beantwoordt het EDM aan een belangrijk NSC-standpunt, namelijk dat het geen nieuwe gezamenlijke Europese schulden, eurobonds en andere constructiesomvat, waarmee schulden van EU-lidstaten gemeenschappelijk worden.

Samengevat, het EDM zoals uitgewerkt door de Bruegel denktank, lijkt geheel in lijn met de NSC-standpunten. De Nederlandse en Europese belangen zijn gediend met een (voortzetting van de) actieve deelname aan de groep van welwillende landen om met voortvarendheid een dergelijke herbewapeningsbank op te richten.

⁴⁶ Simon Nixon, 'Why Europe needs a common defence fund – Outside the EU', in: The Guardian, 6 mei 2025
Website The Guardian: https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/may/06/europe-needs-common-defence-fund-outside-eu?CMP=Share_iOSApp_Other

⁴⁷ Website EBRD: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/publications/institutional-documents/basic-documents.html>

Kernboodschappen

- Een herbewapeningsbank buiten de EU-structuur met een gezamenlijk fonds— Europees Defensiemechanisme (EDM)— heeft aanzienlijke voordelen ten opzichte van het SAFE-instrument.
- In vergelijking met het SAFE-instrument geeft het EDM veel meer slagkracht, stimuleert standaardisatie, creëert een echte interne markt voor defensie, biedt fiscale voordelen, kan *strategic enablers* bezitten en exploiteren en hiervoor gebruikskosten in rekening brengen, is open voor niet-EU-landen om op gelijke voet te participeren, en is besluitvaardiger door het ontbreken van veto's.
- De Nederlandse en Europese belangen zijn gediend met een (voortzetting van de) actieve deelname aan de groep van bereidwillige landen (Denemarken, Finland, Nederland, Polen, Verenigd Koninkrijk, Zweden) om met voortvarendheid een EDM op te richten.

Activering nationale ontsnappingsclausule Stabiliteits- en Groeipact

Het Stabiliteits- en Groeipact van 1997 is een reeks afspraken tussen landen van de Economische en Monetaire Unie om de waardevastheid van de nieuwe Europese munteenheid (euro) te garanderen.⁴⁸ Men wilde voorkomen dat in te veel landen de tekorten op de begroting uit de hand zouden lopen. Hierdoor stijgt immers de rente, hetgeen inflatie aanwakkert, waardoor de Europese munt wordt verzwakt. Belangrijke afspraak was dat landen een maximaal begrotingstekort van 3% van het BBP en een maximale overheidsschuld van 60% van het BBP mogen hebben. De Europese Commissie houdt toezicht op de naleving van de regels en beveelt de Raad van de Europese Unie zo nodig aan om sancties in te stellen. De regels zijn in de loop der jaren aangescherpt, al blijft de gebrekkige handhaving ervan een pijnpunt. Zo trad de Europese Commissie niet altijd even consequent op tegen een aantal lidstaten die de limieten overschreden, zoals Frankrijk.

Sinds 2011 voorziet het regelgevend kader van het Stabiliteits- en Groeipact de mogelijkheid tot activering van de nationale ontsnappingsclausule voor een toename in uitgaven. Er moet dan wel: 1) sprake zijn van uitzonderlijke omstandigheden buiten de controle van de lidstaat; 2) die een grote impact hebben op de overheidsfinanciën; en 3) de schuldhoudbaarheid op de middellange termijn mag niet in gevaar komen. De regels van het pact blijven van toepassing voor de overige uitgaven en schuldhoudbaarheidsrisico's worden meegewogen in de beoordeling of er sprake is van een buitensporig tekort op de nationale begroting. Wanneer een lidstaat die gebruikmaakt van de clausule de referentiewaarden voor het maximale begrotingstekort of de overheidsschuld overschrijdt, kan de Commissie bij haar beoordeling concluderen dat er toch geen sprake is van een buitensporig tekort.

De ontsnappingsclausule werd in 2020 voor de eerste keer geactiveerd om de uitdagingen van de Covid-19 pandemie het hoofd te bieden door hogere tekorten op de nationale begrotingen te aanvaarden.⁴⁹ De Commissie tuigde daarnaast met gemeenschappelijk geleend geld een tijdelijk herstelinstrument (Herstel- en Veerkrachtfaciliteit) op waarmee lidstaten via subsidies en

⁴⁸ Website EUR-lex: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:stability_growth_pact

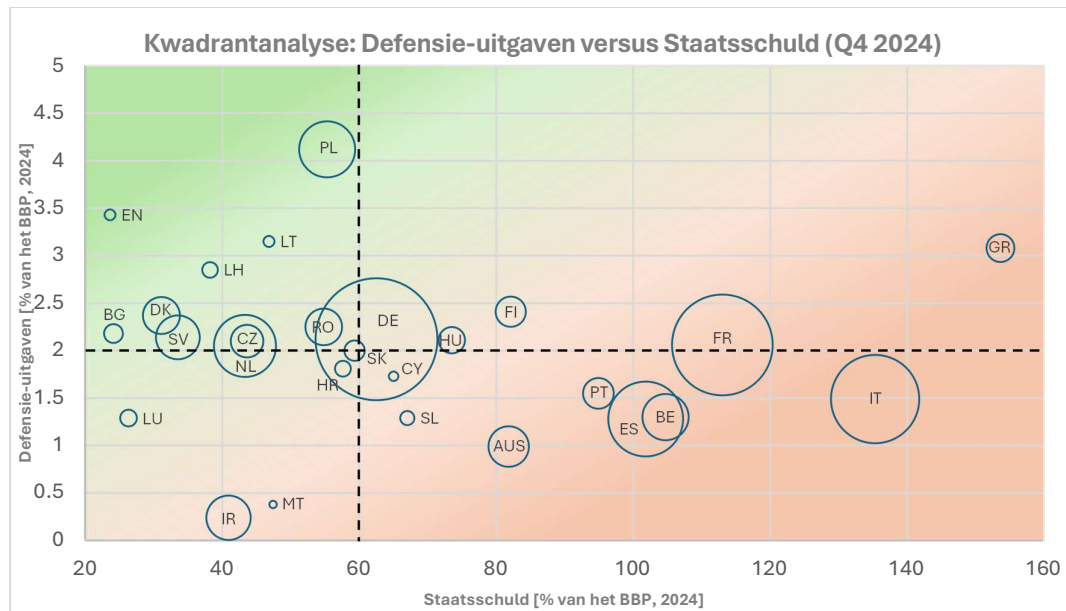
⁴⁹ Mededeling van de Commissie aan de Raad over de activering van de algemene ontsnappingsclausule van het stabiliteits- en groeipact, COM (2020) 123 final, 20 maart 2020

leningen hun economie konden stimuleren door groene en digitale investeringen.⁵⁰ In totaal gaat het om 650 miljard euro voor hervormingen en investeringen, waarvan 291 miljard euro aan leningen en 359 miljard euro aan subsidies.

Met de Mededeling van 20 maart 2025 activeert de Commissie opnieuw de nationale ontsnappingsclausule, dit keer voor defensie-uitgaven. Volgens de Commissie betreffen de oorlog in Oekraïne en de daaruit volgende dreiging voor de Europese veiligheid uitzonderlijke omstandigheden buiten de controle van lidstaten. De Commissie stelt ook dat de verhoging van defensie-uitgaven als gevolg van deze omstandigheden een grote impact heeft op de overheidsfinanciën.

Om de schuldhoudbaarheid van lidstaten op middellange termijn niet in gevaar te brengen, stelt de Commissie dat de nationale ontsnappingsclausule tijdelijk en gericht wordt geactiveerd. Concreet gaat het om een toename van defensie-uitgaven tot 1,5% van het BBP ten opzichte van 2021, gedurende een periode van 4 jaar. Door 2021 als referentiejaar te nemen, wordt rekening gehouden met lidstaten die hun defensie-uitgaven reeds hebben verhoogd naar aanleiding van de Russische invasie in februari 2022. Een overzicht van nationale defensie-uitgaven en staatsschulden van EU-lidstaten is weergegeven in de onderstaande figuur.

Bron: Eurostat voor staatsschuld en BBP⁵¹; Europees Parlement voor defensie-uitgaven⁵²; grootte van de bubbels is BBP

⁵⁰ Website Europese Commissie: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_nl?prefLang=nl

⁵¹ Website Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat>

⁵² European Parliament, European Defence Budgets, 2025

Website European Parliament:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2025/772846/EPRS_ATA\(2025\)772846_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2025/772846/EPRS_ATA(2025)772846_EN.pdf)

De Commissie heeft berekend dat activering van de nationale ontsnappingsclausule ruimte biedt voor in totaal 650 miljard euro aan extra nationale defensie-uitgaven. Dit geldt indien alle lidstaten ook daadwerkelijk 1,5% van hun BBP meer gaan uitgeven aan defensie ten opzichte van het zogenaamde 'basis-pad'. Verder benadrukt de Commissie dat de nationale ontsnappingsclausule een transitie is naar structureel hogere defensie-uitgaven. De lidstaten moeten dus na de periode van vier jaar binnen hun nationale begrotingen her-prioriteren om de structurele verhoging van defensie-uitgaven te dekken.

Voor het begrotingstoezicht hanteert de Commissie de internationale Classification of Functions of Government (COFOG) standaardclassificatie van nationale overheidsuitgaven. Onder de nationale ontsnappingsclausule worden de volgende uitgaven ook meegeteld: defensie-uitgaven gefinancierd met leningen uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit en het nieuwe SAFE-instrument, alsmede mogelijke bijdragen van lidstaten aan Europese instrumenten voor defensiefinanciering, waaronder het Europees Defensie Industrie Programma (EDIP).

In de Mededeling van 19 maart roept de Commissie geïnteresseerde lidstaten op om uiterlijk eind april 2025 (gecoördineerd) een aanvraag in te dienen voor activering.⁵³ De Commissie beoordeelt of de aanvragen van individuele lidstaten voldoen aan de activeringscriteria (uitzonderlijke omstandigheden, impact op overheidsfinanciën en schuldhoudbaarheid). Zo ja, dan doet de Commissie voor iedere lidstaat afzonderlijk een aanbeveling aan de Raad die binnen vier weken met gekwalificeerde meerderheid besluit over de activering en tijdslimiet.

Analyse

Door de activering van de nationale ontsnappingsclausule wordt het lidstaten toegestaan om voor een periode van vier jaar maximaal 1,5% van het BBP extra te investeren in defensie zonder dat dit meetelt voor het maximaal toegestane tekort van 3% van het BBP op de nationale begroting. Als alle lidstaten hier maximaal gebruik van maken, zou op Europese schaal een investering van in totaal 650 miljard euro kunnen worden gedaan.

Deze simplificatie geeft lidstaten weliswaar meer budgettaire ruimte, maar resulteert niet noodzakelijkerwijs in meer standaardisatie. Dat komt omdat het activeren van de nationale ontsnappingsclausule niet voorziet in coördinatie van defensie-uitgaven. Hiervoor is het SAFE-instrument bedoeld.

Op 30 april bleken de volgende twaalf landen een aanvraag te hebben ingediend: België, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Griekenland, Hongarije, Letland, Polen, Portugal, Slovenië en Slowakije.⁵⁴ Naar verwachting zullen ook Bulgarije, Kroatië, Litouwen, Tsjechië en wellicht Spanje nog een aanvraag indienen.

Opvallend is dat Frankrijk en Italië, beide landen met een (te) grote staatsschuld, geen aanvraag hebben ingediend. Een mogelijke verklaring is dat anders de rente op reeds lopende leningen te veel zou stijgen. Dat is voor Spanje niet anders, maar dat land zit verder onder de NAVO-norm dan Italië. Griekenland heeft ondanks zijn zeer grote staatsschuld toch een aanvraag ingediend, wellicht omdat deze schuld reeds wordt gefinancierd met zeer langlopende leningen.

⁵³ Communication from the Commission accommodating defence expenditure within the Stability and Growth Pact, C(2025) 2000 final, 19 maart 2025

⁵⁴ Giovanna Faggionato, '16 countries to ask EU for fiscal leeway to spend big on defense', in: Politico, 30 april 2025
Website Politico: <https://www.politico.eu/article/eu-fiscal-defense-16-countries-public-finances-germany-emergency/>

Opvallend is ook dat Denemarken juist wél een aanvraag heeft ingediend om zo een signaal af te geven dat de spaarzame koers is gewijzigd vanwege de Russische dreiging. Waarschijnlijk spelen ook de Amerikaanse pogingen om Groenland in te lijven hierbij een rol. Denemarken maakte samen met Nederland, Oostenrijk en Zweden traditioneel altijd deel uit van de 'frugal four'. Deze koerswijziging werd later ook nog eens bevestigd door de Deense premier Mette Frederiksen.⁵⁵

De Commissie streeft ernaar om in juni 2025 aanbevelingen voor individuele landen aan de Raad te doen, op basis waarvan de Raad in juli aanbevelingen kan aannemen.

	België	Bulgarije	Cyprus	Denemarken	Duitsland	Estland	Finland	Frankrijk	Griekenland	Hongarije	Ierland	Italië	Kroatië	Letland	Litouwen	Luxemburg	Malta	Nederland	Oostenrijk	Polen	Portugal	Roemenië	Slovakije	Slovenië	Spanje	Tsjechië	Zweden
SAFE	x	x	x			x	x	x	x	x		x	x	x	x					x	x	x	x		x	x	
Clausule	x	?		x	x	x	x		x	x			?	x	?					x	x		x	x	?	?	

Tabel: Overzicht belangstelling lidstaten voor SAFE-lening en nationale ontsnappingsclausule Stabiliteits- en Groeipact

Handelingsperspectief NSC

In de Kamerbrief van 28 maart van minister van Financiën, Eelco Heinen, aan de Eerste en Tweede Kamer staat dat het kabinet de aanbeveling van de Commissie om de ontsnappingsclausule te activeren steunt, maar niet voornemens is om een aanvraag in te dienen.⁵⁶ Voor het kabinet is doorslaggevend dat deze maatregel is gericht op tijdelijkheid, gerichtheid, schuldhoudbaarheid en financiële stabiliteit. Ook hecht het kabinet eraan dat het Stabiliteits- en Groeipact zelf niet ter discussie staat omdat het de bestaande flexibiliteit betreft binnen de geldende regels van het pact.

NSC heeft altijd gepleit voor herstel en handhaving van de Europese normen voor gezonde overheidsfinanciën (d.w.z. een maximaal begrotingstekort van 3% van het BBP en een maximale staatsschuld van 60% van het BBP). Het herziene Stabiliteits- en Groeipact over de wijze van afbouw van schulden en begrotingstekorten moet worden nageleefd door de lidstaten, de Commissie en de Raad. Nu de ontsnappingsclausule, mede door Nederlandse steun, is geactiveerd, zou voor NSC de focus kunnen worden verschoven. NSC zou kunnen benadrukken dat de Commissie per individuele lidstaat goed toetst of de aanvraag voldoet aan de activeringscriteria (uitzonderlijke omstandigheden, impact op overheidsfinanciën en schuldhoudbaarheid). Daarnaast is het van essentieel belang dat de Europese Commissie strikt toeziet op de besteding van gelden.

In het licht van de op 25 juni aangepaste NAVO-norm ligt de vraag voor of Nederland hiervan uiteindelijk toch gebruik zou moeten maken. Het demissionaire kabinet heeft aangegeven dat volgend jaar de defensie-uitgaven worden verhoogd met 0,2% naar 2,2% van het BBP. Het is aan

⁵⁵ Max Grier en Giovanna Faggionato, 'Danmark to drop 'frugal' stance on EU budget to counter threat from Russia', in: Politico, 4 juni 2025

Website Politico: <https://www.politico.eu/article/denmark-to-drop-frugal-stance-on-eu-budget-says-pm-frederiksen>

⁵⁶ Kamerbrief (2025-0000086038), 'Kabinetsinzet mededeling Europese Commissie nationale ontsnappingsclausule Stabiliteits- en Groeipact', 28 maart 2025

Website Tweede Kamer: <https://open.overheid.nl/documenten/69a5cd97-d38d-4f1c-8dc4-63204998ca32/file>

de volgende regering om een stapsgewijs groeipad uit te stippelen om in een periode van tien jaar (2035) aan de nieuwe NAVO-norm van 5% te kunnen voldoen.

Er zijn in principe vier verschillende opties om de extra defensie-uitgaven te dekken: 1) binnen de begroting; 2) verhoging van belastingen; 3) verhoging van de staatsschuld; en 4) gemeenschappelijke schulden van EU-lidstaten. Bij voorkeur worden de extra defensie-uitgaven binnen de begroting gedekt. De vraag is of op een gegeven moment een verhoging niet meer kan worden gedekt zonder dat bestaanszekerheid (een belangrijke NSC-kernwaarde) wordt aangetast.

Het verhogen van belastingen kan remmend werken op economische groei en koopkracht, hetgeen nadelig werkt op bestaanszekerheid. Het aangaan van een lening die wordt gedekt door een gemeenschappelijke schuld (zoals via het SAFE-instrument), lijkt geen aantrekkelijke of relevante optie omdat Nederland zelf waarschijnlijk goedkoper kan lenen. Bovendien kan een bovenmatig gebruik van gemeenschappelijke leningen door landen met een hoger begrotingstekort en staatsschuld op termijn de stabiliteit van de euro aantasten.

Er is echter ruimte voor Nederland om de staatsschuld iets te laten oplopen. Voor 2025 is de staatsschuld geraamd op 46,6% van het BBP, ruim onder de Europese referentiewaarde van 60% (volgens de ramingen loopt de schuld overigens langzaam op).⁵⁷ Daarbij komt nog dat de historisch lage schuld mede wordt veroorzaakt door te pessimistische modellen van het Centraal Planbureau.⁵⁸ Door grote tekorten te voorspellen (die er niet zijn) wordt er te hard bezuinigd.

De rente over staatsschuld moet over een langere periode worden betaald uit de begroting, waardoor de rekening wordt doorgeschoven naar volgende generaties. Deze generaties hebben daarentegen juist profijt bij investeringen in defensie, omdat dit bijdraagt aan hun vrede en veiligheid op het Europese continent. In reactie op de discussies in de Tweede Kamer over de Europese defensie-initiatieven, stelde Jong Sociaal Contract-voorzitter Eva Brandemann het volgende: "Liever wat meer betalen dan morgen Rusland aan onze grens".⁵⁹

De keerzijde van het te lang vasthouden aan een lage overheidsschuld is dat investeringsmogelijkheden niet worden benut. Latere generaties zullen dan de rekening gepresenteerd krijgen van 'achterstallig onderhoud'. Zo hield Duitsland decennialang vast aan de zogenaamde 'schwarze Null', waardoor investeringen in gezondheidszorg en infrastructuur achterbleven.⁶⁰ Duitsland maakt nu een enorme inhaalslag, die per saldo ook duurder uitpakt voor de huidige generatie.

⁵⁷ Rijksoverheid, Prinsjesdag: Miljoenennota en Rijksbegroting, Ontwikkeling overheidsfinanciën, geraadpleegd op 25 juli 2025

Website Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/prinsjesdag/ontwikkeling-overheidsfinancien>

⁵⁸ Jeroen van Wensen, *Waarom de overheid vaak veel harder bezuinigd dan noodzakelijk is*, in: EW, 7 januari 2025

Website EW: <https://www.ewmagazine.nl/economie/achtergrond/2025/01/waarom-de-overheid-vaak-veel-harder-bezuinigt-dan-noodzakelijk-is-1443665/>

⁵⁹ Niels van den Bovenkamp, *Jong Sociaal Contract-voorzitter Eva Brandemann: "Ik vind de keuze rondom Oekraïne niet slim"*, in: Nederlands Dagblad, 14 maart 2025

Website ND: <https://www.nd.nl/nieuws/politiek/1261196/jong-sociaal-contract-voorzitter-eva-brandemann-liever-wat-me#closemodal>

⁶⁰ Een 'schwarze Null' is een informele term voor een evenwichtige overheidsbegroting, zowel qua planning als boekhouding. In engere zin bestaat er een 'schwarze Null' wanneer de begroting exact in evenwicht is (d.w.z. in evenwicht tot op de euro nauwkeurig) of ten minste ongeveer in evenwicht (d.w.z. een klein overschot). In bredere zin wordt een 'schwarze Null' soms ook gebruikt wanneer de begroting aanzienlijke overschotten boekt.

NSC zou daarom kunnen overwegen om een Nederlandse aanvraag voor het gebruik van de ontsnappingsclausule te steunen, indien extra defensie-uitgaven in de Rijksbegroting anders zouden moeten worden gedekt door het schrappen van uitgaven voor bestaanszekerheid. Hiermee wordt dan een *warfare-versus-welfare*-scenario vermeden. Dit geeft ook ruimte voor nationale kapitaalinjecties in de beoogde herbewapeningsbank (Europees Defensiemechanisme).

De Europese Commissie heeft benadrukt dat de nationale ontsnappingsclausule is bedoeld om binnen vier jaar met maximaal 1,5% van het BBP extra speelruimte de transitie naar structureel hogere defensie-uitgaven te faciliteren. Daarna moeten de lidstaten hun nationale begrotingen her-prioriteren om de structurele verhoging van defensie-uitgaven te dekken.

Kernboodschap

- Om stapsgewijs aan de nieuwe NAVO-norm te voldoen, zou Nederland (net als Denemarken) kunnen overwegen gebruik te maken van de nationale ontsnappingsclausule van het Stabiliteits- en Groeipact, indien binnen de Rijksbegroting extra defensie-uitgaven ten koste gaan van bestaanszekerheid. Dit geeft ook ruimte voor nationale kapitaalinjecties in de beoogde herbewapeningsbank (Europees Defensiemechanisme).

Verruimd EIB-mandaat en mobilisatie particulier kapitaal

Zoals verwoord in het Witboek van de Europese Commissie, is het mandaat van de Europese Investeringsbank inmiddels verruimd om meer en structureel in defensieprojecten te investeren.⁶¹ De EIB-groep ondersteunt de versterking van de defensie- en veiligheids capaciteiten van de EU door de financiering van specifiek militair materieel, infrastructuur, diensten en technologieën. Wapens en munitie zijn uitgesloten.

De bank heeft haar speciale programma verdrievoudigd tot 3 miljard euro om via de banksector krediet en garanties te verstrekken ter financiering van investeringen en werkkapitaal van kleine en middelgrote ondernemingen in de toeleveringsketen van grote Europese defensieproducenten. Snelgroeiende en zeer innovatieve mkb's en midcaps kunnen ook rechtstreeks EIB-financiering aanvragen via het durfkapitaalproduct. De EIB biedt leningen, garanties, aandeleninvesteringen en adviesdiensten ter ondersteuning van onderzoek en ontwikkeling, infrastructuur en andere cruciale gebieden. Concreet gaat het om onderzoek, ontwikkeling en productie; cybersecurity en cyberdefensie; kritieke en militaire infrastructuur; militaire mobiliteit; groene beveiliging; en ruimtevaart.

Daarnaast staat het institutionele beleggers vrij om privaat kapitaal te investeren in de defensie-industrie. Het imago van de industrie laat op dit moment nog veel investeringspotentieel onbenut. De door de Commissie aangekondigde extra toelichting op de mogelijkheden die de Spaar- en Investeringsunie biedt aan individuele beleggers om te investeren in defensie, zal op haar merites moeten worden beoordeeld.

⁶¹ Website EIB: <https://www.eib.org/en/projects/topics/security-defence/index>

Analyse

Investerings in de Europese defensie-industrie zijn essentieel om de productiecapaciteit op te kunnen schalen en tegelijkertijd via innovatie een militair strategisch voordeel te behalen. De EIB draagt bij aan de benodigde toegang tot kapitaal om deze investeringen te kunnen financieren. Het speciale EIB-programma ter waarde van 3 miljard euro is echter te bescheiden om het verschil te maken. De omvang van dit programma zal flink moeten worden opgeschaald. Dit moet haalbaar zijn gezien het totaalbedrag van de EIB-investeringsportefeuille in 2024 bijna 92 miljard euro bedroeg. Het is een kwestie van prioriteitstelling. Het programma is niet specifiek gericht op simplificatie van regels, noch op het bevorderen van interoperabiliteit.

Handelingsperspectief NSC

Een verruimd EIB-mandaat komt tegemoet aan het NSC-standpunt dat ongeacht wie er in het Witte Huis zit, Europa de eigen defensie zo goed op orde moet hebben, zodat het zelf de vrede en veiligheid van burgers kan beschermen.

NSC is van mening dat ondernemingen die munitie en raketten vervaardigen, gemakkelijker toegang moeten krijgen tot zowel publieke als particuliere financiering, zodat ze sneller kunnen investeren in meer productiecapaciteit. Volgens NSC kan dat in de vorm van subsidies die de capaciteit voor de productie van grond- en artilleriemunitie en raketten ondersteunen. Ook het Nederlandse bedrijfsleven profiteert hiervan. NSC stelt dat de EIB dit op gang kan brengen. Een verruimd mandaat van de EIB past in deze lijn. Op Europees niveau kan worden gewerkt aan het flink opschalen van EIB-financiering. Tegelijkertijd dient het Nederlandse bedrijfsleven actief te worden gewezen op kansen die de EIB biedt.

De defensie-industrie zou bij private investeerders (bijvoorbeeld pensioenfondsen, verzekeraars en verstrekkers van durfkapitaal) onder de aandacht kunnen worden gebracht mits dat geen onaanvaardbare risico's met zich meebrengt voor pensioengerechtigden of particuliere beleggers met een krappe beurs.

Kernboodschappen

- Het EIB draagt bij aan de benodigde toegang tot kapitaal om investeringen in defensie-gerelateerde projecten (wapens zijn uitgesloten) te kunnen financieren, maar het speciale EIB-programma ter waarde van 3 miljard euro is te bescheiden om het verschil te maken en dient daarom te worden opgeschaald.
- De defensie-industrie zou bij private investeerders (b.v. pensioenfondsen, verzekeraars en verstrekkers van durfkapitaal) onder de aandacht kunnen worden gebracht mits dat geen onaanvaardbare risico's met zich meebrengt voor pensioengerechtigden of particuliere beleggers met een krappe beurs.

Flexibiliteit gebruik Coronaherstelfonds

Zoals hierboven beschreven, werd de nationale ontsnappingsclausule voor het eerst in 2020 geactiveerd op basis van hogere tekorten op de nationale begrotingen, om de uitdagingen van de Covid-19 pandemie het hoofd te bieden. De Commissie leende daarnaast op de kapitaalmarkt een bedrag van 750 miljard euro door de uitgifte van obligaties (eurobonds).⁶² Van dit bedrag werd 650 miljard euro in een tijdelijk Coronaherstelfonds gestopt dat in technocratisch jargon de

⁶² Website Europese Commissie: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/recovery-plan-europe_nl

Herstel- en Veerkrachtfaciliteit wordt genoemd (of Recovery and Resilience Facility, afgekort RRF). Hierdoor kwam in totaal een bedrag van 359 miljard euro beschikbaar aan subsidies en 291 miljard euro aan leningen.⁶³ Lidstaten konden bij de Commissie een aanvraag indienen voor subsidies of leningen op voorwaarde dat de nodige hervormingen worden doorgevoerd en dat wordt geïnvesteerd in de groene en digitale transitie van hun economie.

Voor Nederland gaat het om 5,44 miljard euro aan subsidies (ons land heeft geen leenbedrag aangevraagd). Van het Coronaherstelfonds is inmiddels (juli 2025) 57% van de subsidiegelden en 38% van het leenbedrag uitgekeerd aan de lidstaten.⁶⁴ Voor Nederland is tot dusverre 2,52 miljard euro (ofwel 46%) uitgekeerd/besteeld.⁶⁵ Het resterende bedrag betreft investeringsplannen die in de pijplijn zitten. Welk deel hiervan eventueel herbestemd zou kunnen worden is niet bekend/niet openbaar.

Onder de in maart 2025 geactiveerde nationale ontsnappingsclausule worden defensie-uitgaven gefinancierd met leningen uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit meegeteld. Voor deze uitgaven geldt dus dat gedurende een periode van vier jaar de schuld gefinancierd met langlopende leningen niet meetelt voor de tekorten op de nationale begroting.

In haar Mededeling van 4 juni roept de Commissie lidstaten op eventuele vertragingen in hun implementatie van het Coronaherstelfonds goed te maken en maximaal gebruik te maken van de nog resterende gelden (regeling loopt eind 2026 af; alleen investeringsdoelstellingen die vóór 1 augustus 2026 zijn afgerond komen in aanmerking).⁶⁶ Daartoe dienen lidstaten nog vóór eind dit jaar (2025) aangepaste plannen in te dienen. Hierbij dient prioriteit gegeven te worden aan subsidieaanvragen. Herbestemming van ongebruikte gelden voor defensie-gerelateerde uitgaven is mogelijk.

Kapitaalinjecties met ongebruikte Coronagelden in nationale ontwikkelingsbanken voor veiligheid en defensie-uitgaven zijn expliciet toegestaan door de Europese Commissie.⁶⁷ Ook mogen ongebruikte gelden worden omgezet naar nationale bijdragen aan het Europees Defensie Industrie Programma (EDIP), waarvoor eerst een clausule in de EDIP-regels moet worden opgenomen. De Commissie geeft ook expliciet de mogelijkheid om ongebruikte gelden aan te wenden voor nationale bijdragen aan EU-programma's voor satellietcommunicatie, in het bijzonder het Union Space Programme of het Union Secure Connectivity Programme. Deze programma's versterken de strategische autonomie, technologische onafhankelijkheid en weerbaarheid van de Unie en dragen bij aan veiligheid en defensie. Het Union Secure Connectivity Programme beoogt met name betrouwbare, beveiligde en kostenefficiënte satellietconnectiviteit voor de overheid te bieden. Deze programma's ondersteunen projecten zoals Galileo (satellietnavigatie), GOVSATCOM of IRIS (satellietcommunicatie).

Interessant is dat Polen in mei 2025 een verzoek heeft ingediend bij de Commissie om 6 miljard euro van het Coronaherstelfonds dat was bedoeld voor groene investeringen, te mogen gebruiken voor defensie-gerelateerde uitgaven.⁶⁸ Concreet gaat het om een herbestemming van

⁶³ Website Europese Commissie: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/index.html

⁶⁴ Idem

⁶⁵ Website Europese Commissie: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html?country=Netherlands

⁶⁶ Communication from the Commission to the European Parliament and Council on NextGenerationEU – The road to 2026, COM (2025) 310 final, 4 juni 2025

⁶⁷ Idem

⁶⁸ Gregorio Sorigi, 'EU is set to approve shifting Poland's post-Covid funds to defense', in: Politico, 26 mei 2025

toegewezen financiering voor lokale milieuprojecten vanwege een lage besteding door steden en dorpen. Op grond van de herziening kan Polen EU-financiering kanaliseren naar projecten met een civiele en militaire dimensie, zoals de aanleg van wegen voor tanks en schuilplaatsen en de ontwikkeling van militaire technologie. Het geld kan echter niet rechtstreeks worden besteed aan wapenaankopen, aangezien dit volgens de eigen regels van de EU niet is toegestaan. Polen heeft de Commissie laten weten dat de nieuw toegewezen defensiefondsen zullen worden beheerd door een nieuwe instantie die opereert onder de vlag van de Poolse ontwikkelingsbank Gospodarstwa Krajowego. Deze omweg zou de regering in staat kunnen stellen het geld ook na de vervaldatum van het Coronaherstelfonds (eind 2026) te besteden.

Polen is tot nu toe het enige land dat heeft gevraagd om zijn post-Covid-financiering te herbestemmen voor defensie, maar andere landen zouden dit voorbeeld kunnen volgen naarmate de deadline van 31 december 2026 nadert. Polen geeft 4,7% van het BBP (2025) uit aan defensie en is daarmee veruit Europees koploper.

Analyse

Met de herbestemming van ongebruikte Coronaherstelfondsen stelt de Europese Commissie de EU-lidstaten in staat om defensie-gerelateerde investeringen te financieren, hetgeen de aanbodzijde van de markt stimuleert.

Kapitaalinjecties in nationale ontwikkelingsbanken dragen niet noodzakelijkerwijs bij aan simplificatie en standaardisatie, maar vergroten wel op nationaal niveau de schaal waarop wordt geïnvesteerd. Er worden geen voorwaarden gesteld om samen te werken met andere lidstaten. In het slechtste geval kan dit leiden tot inkoopnationalisme, hetgeen fragmentatie van de Europese defensie-industrie juist in de hand werkt.

Nationale bijdragen aan het EDIP en specifieke EU-programma's voor satellietcommunicatie versterken gemeenschappelijke investeringen, waardoor op Europees niveau standaardisatie en schaalgrootte worden gestimuleerd. Bovendien is satellietcommunicatie een van de *strategic enablers* waarvoor Europa nog steeds afhankelijk is van de Verenigde Staten.

Handelingsperspectief NSC

In algemene zin is de herbestemming van Coronagelden in lijn met de wens van NSC om in defensie te investeren. Het initiatief van de Europese Commissie beoogt precies wat NSC wil, namelijk dat het overgebleven subsidiegeld van het Coronaherstelfonds vooral naar de hoogste prioriteit van de EU gaat: vrede en veiligheid. NSC kan de Europese Commissie dan ook steunen in haar voornemen om een clausule in de EDIP-regels op te nemen om nationale bijdragen te financieren met ongebruikte Coronagelden. Dit laat onverlet dat NSC altijd kritisch is geweest op de oprichting van dergelijke fondsen en de daarmee gepaard gaande hervormingseisen.

De Europese Commissie geeft in haar Mededeling van 4 juni hoog op over de toegevoegde waarde en tot nu toe bereikte resultaten (hervormingen en investeringen) van het Coronaherstelfonds. Dit in tegenstelling tot een zeer kritisch rapport van de Europese Rekenkamer dat enkele weken daarvoor werd gepubliceerd.⁶⁹ Kort samengevat, stelt de Europese Rekenkamer dat het fonds een cruciale rol heeft gespeeld in het herstel van de EU na de pandemie. Echter, er kan niet altijd worden vastgesteld waaraan het geld is uitgegeven, of dit

Website Politico: <https://www.politico.eu/article/eu-poland-post-covid-funding-defense-nato-military-technology-ukraine-war/>

⁶⁹ Europese Rekenkamer, Prestatiegerichtheid, verantwoordingsplicht en transparantie—lessen die te trekken zijn uit de tekortkomingen van de RFF, 9 mei 2025

Website Europese Rekenkamer: https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/RV-2025-02/RV-2025-02_NL.pdf

efficiënt is gebeurd, en of dit tot resultaten heeft geleid. Hierdoor is het onduidelijk of EU-burgers echt waar voor hun geld krijgen. Belangrijk element is dat een deel van het fonds door nationale autoriteiten en de Europese Commissie gezamenlijk wordt beheerd, terwijl een ander deel direct wordt beheerd door de Commissie. De controleregelingen zijn weliswaar in de loop der tijd verbeterd, maar zijn nog niet robuust genoeg.

Dit blijkt ook uit een rapport van de Algemene Rekenkamer in Nederland.⁷⁰ Uit het fonds werd aan Nederland maximaal 5,44 miljard euro toegekend, waarvan tot dusver 2,52 miljard euro is uitgegeven. Door het ontbreken van duidelijke afspraken tussen het ministerie van Financiën en de Europese Commissie is veel moeite gestoken in het met terugwerkende kracht verantwoorden van gemaakte kosten. Bij tekortkomingen kan de Europese Commissie tot maximaal 600 miljoen euro terugvorderen. Om het risico te beperken dat Nederland een deel van de toekenningen van het fonds misloopt, moet voortaan meer informatie worden aangeleverd aan de Europese Commissie dan voorheen. De Algemene Rekenkamer beveelt de minister van Financiën aan transparant te zijn naar de Tweede Kamer over haalbare maatregelen en de risico's.

NSC is niet voor niets altijd zeer kritisch geweest ten aanzien van het aangaan van gemeenschappelijke schulden. De realiteit is dat het Coronaherstelfonds bestaat, waardoor de focus nu wordt verlegd naar een verantwoorde implementatie. Het is dus van essentieel belang dat de Europese Commissie nationale aanvragen goed toetst en strikt toeziet op de besteding van gelden conform de aanbevelingen uit het rapport van de Europese Rekenkamer. Daarnaast dient NSC de minister van Financiën om transparantie te vragen over de nationale controle op een juiste besteding van gelden conform de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer, opdat de Tweede Kamer haar controlerende taak kan uitvoeren.

Kernboodschappen

- Nederland moet in kaart brengen hoeveel toegewezen gelden uit het Coronaherstelfonds kunnen worden herbestemd om defensie-gerelateerde investeringen te financieren en daartoe (net als Polen) tijdig een verzoek indienen bij de Europese Commissie (fonds loopt af op 31 december 2026).
- Het is van essentieel belang dat de Europese Commissie nationale aanvragen voor de herbestemming van Coronagelden voor defensie-gerelateerde uitgaven goed toetst en strikt toeziet op de besteding van gelden conform de aanbevelingen uit het rapport van de Europese Rekenkamer.
- Om het risico te beperken dat Nederland een deel van de toekenningen van het Coronaherstelfonds misloopt, moet voortaan meer informatie worden aangeleverd aan de Europese Commissie dan voorheen.
- Daarnaast dient de minister van Financiën transparant te zijn over de nationale controle op een juiste besteding van gelden conform de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer.

⁷⁰ Algemene Rekenkamer, Resultaten verantwoordingsonderzoek 2024 ministerie van Buitenlandse Zaken, 21 mei 2025, pp. 42-51

Website Algemene Rekenkamer: <https://www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2025/05/21/vo-2024-buza>

Bevroren Russische tegoeden

De EU is vastbesloten Oekraïne en zijn bevolking zo lang als nodig politieke, financiële, economische, humanitaire, militaire en diplomatieke steun te blijven geven. Sinds het begin van de Russische aanvalsoorlog heeft de EU in totaal bijna 147,9 miljard euro uitgegeven, waarvan 144,3 miljard euro uit de lopende meerjarenbegroting (2021-2027).⁷¹ Dit omvat bijna 77 miljard euro om de algehele economische, sociale en financiële veerkracht van Oekraïne te ondersteunen; 50,3 miljard euro aan militaire steunmaatregelen; en tot 17 miljard euro om lidstaten te helpen tegemoet te komen aan de behoeften van Oekraïners in de EU. Daarnaast heeft de EU 3,6 miljard euro uit de opbrengst van Russische bevroren tegoeden gebruikt voor steun aan Oekraïne.

In februari 2022 verbood de EU, als onderdeel van haar derde pakket sancties tegen Rusland, alle transacties met betrekking tot het beheer van de reserves en activa van de Russische Centrale Bank.⁷² Als gevolg hiervan zijn de reserves en activa van de Russische Centrale Bank die worden aangehouden door centrale banken en financiële instellingen in de EU geblokkeerd. De Raad van de Europese Unie besloot op 21 mei 2024 om de uitzonderlijke opbrengsten uit de bevroren tegoeden van de Russische Centrale Bank af te romen. Dit wordt gebruikt om Oekraïne te ondersteunen bij haar zelfverdediging tegen de Russische agressie, alsook om haar herstel en wederopbouw te financieren.

EU-lidstaten zijn nu verplicht om ten minste 90% van de jaarlijkse nettowinst van deze activa aan de EU over te dragen. Deze middelen worden voornamelijk toegewezen aan de Europese Vredesfaciliteit, die militaire hulp aan Oekraïne biedt, en aan andere EU-programma's ter ondersteuning van Oekraïne. De tegoeden zelf worden niet in beslag genomen, omdat men vreest dat dit een negatief effect zal hebben op het vertrouwen in de euro en dus de stabiliteit van de Europese gemeenschappelijke munt.⁷³ Stemmen om dit wel te doen, worden steeds luider.

Het grootste deel van de bevroren tegoeden is geparkeerd bij de in Brussel gevestigde effectenreus Euroclear. Eind maart 2025 is het door Euroclear bevroren Russische tegoed van ruim 180 miljard euro inmiddels gegroeid tot 195 miljard euro.⁷⁴ Alleen al in het eerste kwartaal van dit jaar bedroegen de renteopbrengsten 1,5 miljard euro. Deze renteopbrengsten worden aangewend om Oekraïne te ondersteunen.

Terwijl de discussie over het al dan niet confisqueren van bevroren Russische tegoeden voortduurt, proberen de Russische overheid en Russische bedrijven de tegoeden vrij te krijgen.⁷⁵ Dit gebeurt niet alleen via rechtszaken in Rusland en Brussel, maar ook via het uitvaardigen van decreten waardoor tegoeden kunnen worden geconfisqueerd van westerse bedrijven die in Rusland actief zijn. Zo kon onder meer beslag worden gelegd op tegoeden die Euroclear namens westerse klanten aanhield bij zijn Russische evenknie, het National Settlement Depository. Euroclear heeft aangegeven midden mei een deel van de geblokkeerde Russische tegoeden te

⁷¹ Website Europese Commissie: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine_nl

⁷² Website Europese Raad: <https://www.consilium.europa.eu/nl/policies/sanctions-against-russia-explained/>

⁷³ Pieter Suy, 'Euroclear topvrouw: "Russische tegoeden confisqueren vormt systeemrisico voor de financiële markten"', in: De Tijd, 16 mei 2025

Website De Tijd: <https://www.tijd.be/ondernemen/banken/euroclear-topvrouw-russische-tegoeden-confisqueren-vormt-systeemrisico-voor-de-financiele-markten/10607555.html>

⁷⁴ Euroclear Kwartaalrapportage Q1 2025, 14 mei 2025

Website Euroclear: <https://www.euroclear.com/newsandinsights/en/press/2025/mr-13-strong-first-quarter-results.html>

⁷⁵ Pieter Suy, 'Euroclear maakt deel bevroren Russische miljarden over aan klanten', in: De Tijd, 2 mei 2025

Website De Tijd: <https://www.tijd.be/ondernemen/financiele-diensten-verzekeringen/euroclear-maakt-deel-bevroren-russische-miljarden-over-aan-klanten/10605384.html>

gebruiken om haar klanten te compenseren voor de door Moskou in beslag genomen activa. Zij geeft daarbij aan dat deze beslissing niet door Euroclear wordt genomen, maar op politiek niveau door de Belgische regering.

De Raad van de Europese Unie zal telkens een besluit moeten nemen over de zesmaandelijks verlenging van sancties tegen Rusland. Indien de daarvoor vereiste unanimiteit ontbreekt, dienen de bevroren tegoeden weer te worden vrijgegeven.

Analyse

Ondanks de vrees voor de negatieve effecten op de stabiliteit van de euro, worden de stemmen om bevroren Russische tegoeden in beslag te nemen steeds luider met als argument dat de agressor betaalt.⁷⁶ Met dit argument nam een meerderheid van de Tweede Kamer (NSC stemde tegen) op 6 februari een motie aan om de Russische tegoeden te gebruiken voor investeringen in de Oekraïense defensie-industrie.⁷⁷ De motie ontbeert echter een juridische onderbouwing.

Euroclear heeft specifiek gehandeld om haar getroffen klanten schadeloos te stellen. Deze beslissing is uit juridisch oogpunt minder risicovol dan een algemeen besluit van de Europese Raad om alle tegoeden te confisqueren. Europa is immers niet in oorlog met Rusland en een groot deel van de tegoeden behoort toe aan mensen die niet op de sanctielijst staan.

Het Hof van Justitie heeft op 11 september 2024 geoordeeld dat mensen van wie economische middelen door de sancties zijn geblokkeerd, maar die zelf op geen enkele lijst staan, recht hebben op vrijgave van hun bevroren middelen.⁷⁸ Juist de Europese Unie, die de rechtsstaat en het internationaal recht altijd hoog in het vaandel heeft staan, moet dat nu ook waarmaken.

Handelingsperspectief NSC

NSC staat pal voor Oekraïne en blijft samen optrekken met andere (EU-)landen bij het opleggen en uitvoeren van sancties tegen Rusland. Bovendien is NSC onverminderd voorstander van het actief bieden van militaire, economische, humanitaire en financiële steun aan Oekraïne tijdens de oorlog en bij de wederopbouw. Het gebruik van het rendement op bevroren Russische tegoeden voor financiële en militaire steun aan Oekraïne voor haar zelfverdediging en herstel en wederopbouw, past in deze lijn.

Met de oorlog in volle gang, is er geen overeenkomst tussen Rusland en Oekraïne beschikbaar die voorziet in een juridische grondslag voor herstelbetalingen. De bevroren tegoeden kunnen beter als onderpand achter de hand worden gehouden tot er sprake is van een wapenstilstand. Dan zal moeten worden bezien of een overeenkomst kan worden gesloten voor toekomstige Russische herstelbetalingen aan Oekraïne. Daarmee worden ook mogelijke negatieve effecten op de stabiliteit van de euro vermeden.

Indien de in de Raad vereiste unanimiteit voor de zesmaandelijks verlenging van sancties tegen Rusland ontbreekt, dient te worden onderzocht of een coalitie van bereidwillige landen (met name

⁷⁶ Hella Hueck, 'Russische tegoeden confisqueren? Nee dus', in: EW, 11 maart 2025

Website EW: <https://www.ewmagazine.nl/buitenland/news/2025/03/europa-moet-russische-tegoeden-niet-confisqueren-1465907/>

⁷⁷ Motie ((28676, nr. 483) van de leden Dassen en Boswijk over een EU-pleidooi in de G7 om de bevroren Russische tegoeden te gebruiken voor investeringen in de Oekraïense defensie-industrie, 6 februari 2025

Website Tweede Kamer: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2025Z02257&did=2025D05199>

⁷⁸ Arrest van het Gerecht (62022TJ0494) in zaak T-494/22, NKO AO National Settlement Depository tegen Raad van de Europese Unie, ondersteund door de Europese Commissie, 11 september 2024

Website Hof van Justitie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62022TJ0494>

die landen waar veel Russische tegoeden zijn geblokkeerd, zoals België) deze sancties voortzet en de risico's daarvan gezamenlijk afdekt.⁷⁹

Kernboodschappen

- Het rendement op bevroren Russische tegoeden moet worden gebruikt voor financiële en militaire steun aan Oekraïne voor haar zelfverdediging en herstel en wederopbouw.
- Vanwege de juridische risico's en mogelijke negatieve effecten op de stabiliteit van de euro, dienen de bevroren Russische tegoeden zelf niet te worden geconfisqueerd. Deze kunnen beter als onderpand achter de hand worden gehouden tot er sprake is van een wapenstilstand. Dan zal moeten worden bezien of een overeenkomst kan worden gesloten voor toekomstige Russische herstelbetalingen aan Oekraïne.
- Indien de in de Raad van de Europese Unie vereiste unanimiteit voor de zesmaandelijke verlenging van sancties tegen Rusland ontbreekt, dient te worden onderzocht of een coalitie van bereidwillige landen (met name die landen waar veel Russische tegoeden zijn geblokkeerd, zoals België) deze sancties voortzet en de risico's daarvan gezamenlijk afdekt.

⁷⁹ Alexandra Brzozowski, 'Belgium pushes 'coalition of the willing' to keep Russian assets frozen', in: Euractive, 9 mei 2025
Website Euractive: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/belgium-pushes-coalition-of-the-willing-to-keep-russian-assets-frozen/>

4. Naar een weerbare samenleving

Samen staan we sterk

Het dagblad Trouw besteedde recentelijk aandacht aan de weerbaarheid van de Nederlanders.⁸⁰ Trouw gaf Ipsos I&O opdracht om een representatief onderzoek uit te voeren.⁸¹ Uit de eerste resultaten blijkt dat twee derde van de Nederlanders zich zorgen maakt over een hybride oorlogsdreiging. Men is bezorgd over sabotageacties, cyberaanvallen en desinformatie. 45 procent vreest een conventionele oorlog in Nederland. Ongeveer twintig procent van de ondervraagden gaf aan ook daadwerkelijk bereid te zijn om Nederland in tijden van oorlog te verdedigen.

De Griekse filosoof Plato (ca. 427 v.Chr.—347 v.Chr.) stelde reeds: “Si vis pacem, para bellum” (als je vrede wilt, bereid je dan voor op oorlog).⁸² Admiraal Rob Bauer, voormalig hoogste militair van de NAVO, schreef samen met Eleonora Russell een boek onder een soortgelijke titel.⁸³ Volgens Bauer raakt oorlog de hele samenleving en dus is ook het voorkomen van oorlog een taak die de hele samenleving aangaat. Door over oorlog te praten en ons erop voor te bereiden, proberen we de kans zo klein mogelijk te maken dat we (weer) met oorlog te maken krijgen. Het weerbaar maken van Nederland is niet alleen een militaire kwestie, maar ook een zaak van de gehele samenleving. Samen staan we sterk.

“Oorlog raakt de hele samenleving, en dus is ook het voorkomen van oorlog een taak die de hele samenleving aangaat.”

— Admiraal Rob Bauer, voormalig hoogste militair van de NAVO

Als voorbeeld besloot de Duitse deelstaat Schleswig-Holstein in april in overleg met de federale regering een bottom-up initiatief te starten om de civiele weerbaarheid te versterken.⁸⁴ De vier hoofdtaken van de civiele bescherming zijn het handhaven van staats- en overheidsfuncties, de bescherming van burgers, bevoorrading van de bevolking en ondersteuning van de strijdkrachten. De handhaving van staats- en overheidsfuncties in Schleswig-Holstein moet in geval van een defensiesituatie gewaarborgd zijn. Dit geldt ook voor de politie, hulpdiensten, medische zorg, samenwerking met de media en de openbare orde en veiligheid. Structurele civiele bescherming wordt bevorderd ter bescherming van de burgers van Schleswig-Holstein. De levering van goederen en diensten aan de bevolking, alsook aan de Bundeswehr en de geallieerde strijdkrachten, omvat onder andere het waarborgen van de voedsel- en watervoorziening en het transport.

⁸⁰ Stefan Keukenkamp, ‘Hybride oorlog? Twee derde van de Nederlanders maakt zich er zorgen om’, in: Trouw, 12 juni 2025
Website Trouw: <https://www.trouw.nl/binnenland/hybride-oorlog-twee-derde-van-de-nederlanders-maakt-zich-er-zorgen-over~be859567d/>

⁸¹ Asher van der Schelde en Peter Kanne, Hoe weerbaar is de Nederlander?, Ipsos I&O, juni 2025
Website Ipsos I&O: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2025-06/eindrapport-trouw.pdf>

⁸² Website Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/Si_vis_pacem,_para_bellum

⁸³ Rob Bauer en Eleonora Russell, Wie vrede wil, moet zich op oorlog voorbereiden. Een blauwdruk voor onze veiligheid, Nieuw Amsterdam, 16 juni 2025

⁸⁴ Nieuwsbericht Landesregierung Schleswig-Holstein, Landesregierung beschließt Einsetzung der Taskforce Zivile Verteidigung – Ministerpräsident Daniel Günther: “Mit diesem breiten Bündnis stärken wir unsere Verteidigungsfähigkeit und den Schutz der Bürgerinnen und Bürger”, 1 april 2025
Website Schleswig-Holstein: https://www.schleswig-holstein.de/DE/landesregierung/ministerien-behoerden/l/Presse/PI/2025/mp/250401_mp_taskforce_zivile_verteidigung

Benut de sterke Europese economie

Militairen mogen dan wel veldslagen winnen, oorlogen worden gewonnen door economieën. Alleen door economische én militaire samenwerking kunnen wij de uitdagingen waarvoor we staan het hoofd bieden. Een sterke economie maakt een geloofwaardige militaire afschrikking mogelijk. De Europese Unie met zijn 450 miljoen inwoners heeft nog steeds een van de grootste economieën ter wereld en daarbij kan het Verenigd Koninkrijk nog worden meegeteld. De Russische economie is qua BBP vergelijkbaar met die van de Benelux.⁸⁵

In zijn toespraak tot het Poolse parlement op 7 maart stond de Poolse premier en voormalig voorzitter van de Europese Raad, Donald Tusk, erop dat Europa het economische potentieel heeft om het op te nemen tegen Rusland.⁸⁶ Hij hekelde ons gebrek aan wil om te handelen, het gebrek aan vertrouwen en soms zelfs onze lafheid. Maar Rusland zal machteloos staan tegenover een verenigd Europa. Daaraan voegde hij letterlijk toe: "It's striking but it's true. Right now, 500 million Europeans are begging 300 million Americans for protection from 140 million Russians who have been unable to overcome 50 million Ukrainians for three years." Kortom, Europa kan dit aan. Het is niet een kwestie van kunnen, maar van willen.

"It's striking but it's true. Right now, 500 million Europeans are begging 300 million Americans for protection from 140 million Russians who have been unable to overcome 50 million Ukrainians for three years."

— Donald Tusk, Minister-President van Polen (7 maart 2025)

En dit willen heeft alles te maken met draagvlak voor verhoogde uitgaven. Hoe krijgen we de Nederlanders mee in het traject op weg naar een weerbare samenleving? Hiervoor komen we terug op de nieuwe NAVO-norm om tegen 2035 jaarlijks 5% van het BBP te investeren in defensie, waarvan ten minste 3,5% voor militaire kernbehoeften. De overige 1,5% wordt geïnvesteerd in defensie- en veiligheidsgerelateerde uitgaven om onder andere onze kritieke infrastructuur te beschermen, onze netwerken te verdedigen, onze civiele paraatheid en veerkracht te waarborgen, innovatie te stimuleren en onze defensie-industriële basis te versterken.

Bestaanszekerheid als sleutel

Een enorme stijging van defensie-uitgaven die ten koste gaat van sociale zekerheid of zorg kan (terecht) rekenen op weinig draagvlak. Om bestaanszekerheid te waarborgen en maatschappelijk draagvlak voor verhoogde defensie-uitgaven te creëren, dient in dit geval de nationale ontsnappingsclausule van het Stabiliteits- en Groeipact te worden gebruikt. Hiermee kunnen 4 jaar lang onder andere kapitaalinjecties in een herbewapeningsbank (Europees Defensiemechanisme) worden gefinancierd. Via het EDM kan op grotere schaal goedkoper en tegen betere voorwaarden worden ingekocht. We krijgen meer waar voor ons geld, zodat we per saldo minder hoeven uit te geven.

⁸⁵ Website Statista: <https://www.statista.com/statistics/268173/countries-with-the-largest-gross-domestic-product-gdp/>. Vanwege de lagere levensstandaard in Rusland is het echter nuttig om ook te rekenen in koopkrachttermen, zie Jasper Lukkezen, 'Europese aanpak van Russische dreiging is het meest efficiënt', in: ESB, 110(4844), 17 april 2025. In koopkrachttermen waren in 2024 de uitgaven van Rusland voor defensie vergelijkbaar met die van de EU als geheel.

⁸⁶ Jan Cienski en Wojciech Kość, 'Poland seeks access to nuclear arms and looks to build half-million-man army', in: Politico, 7 maart 2025

Website Politico: <https://www.politico.eu/article/donald-tusk-plan-train-poland-men-military-service-russia/>

Omdat deze uitgaven niet meetellen voor de staatsschuld, hoeft niet direct één-op-één te worden bezuinigd op bestaanszekerheid. Veiligheid wordt dan niet uitgeruild tegen bestaanszekerheid (*warfare versus welfare*). De tegenstelling *warfare versus welfare* is overigens ook een valse tegenstelling. Immers, zonder veiligheid geen bestaanszekerheid en zonder bestaanszekerheid geen veiligheid. Ook al wordt de financiële schuld doorgeschoven naar volgende generaties, juist zij hebben profijt van extra investeringen in defensie. Zoals eerder beschreven, willen NSC-jongeren liever wat meer betalen dan morgen Rusland aan onze grens.

Kansen voor innovatiekrachtig Nederland

Vervolgens maakt het nog wel wat uit wáár al dat geld wordt uitgegeven. Ook al zijn we nog in grote mate afhankelijk van de Amerikaanse defensie-industrie, er zal een flink deel van de uitgaven voor de aanschaf van militaire kerncapaciteiten moeten worden belegd bij Europese bedrijven. Dit biedt kansen voor het innovatiekrachtige Nederland, met zijn hightechindustrie, technische universiteiten en hoogopgeleide arbeidspopulatie.

Deze innovatiekracht kan worden benut om een stimulans te geven aan de ontwikkeling van een hoogwaardige defensie-industrie met een accent op *strategic enablers*. Een dergelijke industrie creëert niet alleen werkgelegenheid, maar heeft ook potentieel om haar technologieën elders in de economie ten goede te laten komen. Een bloeiende industrie die hoogwaardige banen creëert en bijdraagt aan de ontwikkeling van een ecosysteem van gerelateerde bedrijven, mag kunnen rekenen op draagvlak in de samenleving.

Daarbij dient wel te worden opgemerkt dat dit de vraag op de krappe arbeidsmarkt van hoogopgeleide werknemers met een technisch profiel verder zal verhogen. De defensie-industrie concurreert dan direct met bedrijven uit andere kennisintensieve sectoren met een grote vraag naar hoogopgeleid personeel, zoals de chipsindustrie, waarin Nederland ook veel investeert. Een nationaal plan van aanpak om ervoor te zorgen dat defensie-uitgaven ook daadwerkelijk in Nederland kunnen worden belegd, is hier zeker op zijn plaats. De motie van het Tweede Kamerlid Heite c.s. van 24 oktober 2024 sluit hier naadloos op aan.⁸⁷ In de motie verzoeken de indieners de regering “om met onderwijs- en kennisinstellingen wederzijdse afspraken voor een duurzame samenwerking te maken ten behoeve van de ontwikkeling van innovatiebeleid voor de defensiesector en het aanboren van arbeidspotentieel in de samenleving”.

Creëer zichtbaar profijt voor Nederlandse samenleving

Bij defensie- en veiligheidsgerelateerde uitgaven dient zoveel mogelijk te worden geïnvesteerd in projecten die breder en zichtbaar profijt opleveren voor de Nederlandse samenleving. Wat betreft het beschermen van onze kritieke infrastructuur, kan worden gedacht aan investeringen in transportverbindingen die in tijden van oorlog ook voor militaire voertuigen geschikt moeten zijn. Zo zouden bijvoorbeeld de renovatiekosten voor de Van Brienenoordbrug kunnen worden meegeteld voor de 1,5% NAVO-norm. Een goed onderhouden en versterkte brug komt zichtbaar ten goede aan vele weggebruikers, ook militaire.

⁸⁷ Motie (Nr. 11) van het lid Heite c.s. over met onderwijs- en kennisinstellingen afspraken maken over een duurzame samenwerking ten behoeve van de ontwikkeling van innovatiebeleid voor de defensiesector, 21 oktober 2024
Website Tweede Kamer: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2024D39888&did=2024D39888>

Bij het beschermen van onze netwerken dient prioriteit te worden gegeven aan cybersecurity. Zoals eerder beschreven voert Rusland overal in Europa regelmatig cyberaanvallen uit, ook in Nederland dat Oekraïne actief ondersteunt en een transport- en informatieknooppunt is. Tevens is het zaak om onze telecommunicatiekabels die over de bodem van de Noordzee lopen, te beschermen. De gehele samenleving heeft direct profijt bij veilige en betrouwbare digitale netwerken.

Bij investeringen om onze civiele paraatheid en veerkracht te waarborgen, kan bijvoorbeeld worden gedacht aan uitbreiding van het aantal militaire ziekenhuizen en van geestelijke gezondheidszorg (GGZ) in woonwijken. Het gaat hier niet alleen om de medische infrastructuur, maar ook om handen aan het bed. Tijdens vredetijd kunnen patiënten worden behandeld door militaire artsen en verplegend personeel die hierdoor hun kennis en praktijkervaring op peil kunnen houden. Deze ziekenhuizen zouden in de regio kunnen worden gepland, waardoor zorg in de regio weer toegankelijker wordt. Ditzelfde geldt voor de uitbreiding van GGZ in woonwijken.

Plaats onderzoek en innovatie in het hart van de Europese defensie-industrie

Het stimuleren van innovatie en het versterken van onze defensie-industriële basis staan niet los van elkaar, integendeel. De Amerikanen hebben altijd enorm geïnvesteerd in onderzoek en ontwikkeling in het militaire domein, ook in de wetenschap dat dit onvermijdbaar zal leiden tot spin-off effecten in het civiele domein ('*dual-use*'). Zo heeft in de afgelopen 50 jaar het Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA) van het Pentagon een ongeëvenaard aantal technologische doorbraken tot stand gebracht.⁸⁸ Hoewel het Amerikaanse leger de oorspronkelijke afnemer was, heeft het agentschap baanbrekende uitvindingen gedaan: het internet; RISC-computertechnologie; GPS-satellieten; stealth-technologie; onbemande luchtvaartuigen, oftewel '*drones*'; en micro-elektromechanische systemen (MEMS), die nu in alles worden gebruikt, van airbags tot inkjetprinters en videogames zoals de Wii.

In Europa werd Airbus in 1967 opgericht door de regeringen van Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.⁸⁹ Het doel van de drie regeringen was om de Europese commerciële vliegtuigproductie nieuw leven in te blazen en te voorkomen dat deze volledig afhankelijk zou worden van Amerikaanse vliegtuigbouwers. Airbus is thans niet alleen wereldleider in de commerciële luchtvaart, maar is ook actief in defensie en ruimtevaart. Airbus laat zien dat staatsinitiatief (en ook staatseigendom) succesvol kan zijn, mits het relatief hands-off wordt uitgevoerd en met duidelijke, ambitieuze maar haalbare doelen.⁹⁰ Bovendien mag het niet ten onder gaan aan overmatig patriottisme, waardoor nationale belangen boven die van het collectief worden gesteld. We kunnen het, als we maar willen.

Met het wereldwijd grootste programma voor onderzoek en ontwikkeling (Horizon Europe) heeft Europa potentieel veel innovatiekracht om in te zetten voor herbewapening.⁹¹ Sinds kort wordt geëxperimenteerd met het financieren van innovatieve *dual-use* start-ups waarbij wordt getracht

⁸⁸ Regina E. Dugan en Kaigham J. Gabriel, '*Special Forces Innovation: How DARPA Attacks Problems*', in: Harvard Business Review, October 2013

Website HBR: <https://hbr.org/2013/10/special-forces-innovation-how-darpa-attacks-problems>

⁸⁹ Website Airbus: <https://www.airbus.com>

⁹⁰ Jeff Ferry, Airbus: '*State-Owned Success Story And Proof Industrial Policy Can Work*', in: CPA, 6 maart 2024

Website CPA: <https://prosperousamerica.org/airbus-state-owned-success-story-and-proof-industrial-policy-can-work/>

⁹¹ Website Horizon Europe: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en

de aanpak van DARPA te volgen. Zo kunnen projectvoorstellen worden ingediend die voortbouwen op projecten uit het European Defence Fund (EDF), maar alleen wanneer deze gericht zijn op civiele toepassingen (inclusief *dual-use*).⁹² Het ontbreekt op dit moment aan voldoende ambitie om systematisch de ontwikkeling van *dual-use* toepassingen te stimuleren. Ook hier is het dus niet een kwestie van kunnen, maar van willen.

Overlap tussen enerzijds het kaderprogramma Horizon Europe en anderzijds het EDF voor militair onderzoek en ontwikkeling dient te worden voorkomen. Het gaat juist om het creëren van synergie, waarbij *dual-use* projecten in Horizon Europe kunnen doorstromen naar het EDF om militaire toepassingen verder te ontwikkelen. Omgekeerd kunnen *dual-use* projecten in het EDF weer doorstromen naar Horizon Europe voor de verdere ontwikkeling van civiele toepassingen.

Ook in Nederland wordt nagedacht over een zo breed mogelijke mobilisatie van kennis rond defensieonderzoek en -innovatie. De Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie (AWTI) bracht daartoe op 10 oktober 2024 een adviesrapport uit.⁹³ De AWTI pleit voor een structurele dialoog tussen hbo-wo-instellingen en Defensie die moet uitmonden in een structurele samenwerking op het gebied van onderzoek. Door publiek-private samenwerking wordt het ook voor kleine innovatieve bedrijven gemakkelijker om mee te doen. De AWTI doet ook een oproep aan het ministerie van Economische Zaken om te zorgen dat toegang tot testfaciliteiten verbeterd wordt. Verder adviseert de AWTI om het *dual-use* potentieel van militair en civiel onderzoek in kaart te brengen en de opschaling van succesvolle toepassingen beter te organiseren.

Investeer in mensen, mensen, mensen

Naast alle investeringen in militair materieel en infrastructuur is het essentieel om ook te investeren in menselijk kapitaal. Op dit moment werken er bij Defensie 76.673 mensen, waarvan 43.277 beroepsmilitairen, 25.355 burgers en 8.041 reservisten (stand per 1 maart 2025).⁹⁴ In 2030 moet de organisatie volledig gevuld zijn met 56.000 beroepsmilitairen, 20.000 reservisten en 24.000 burgers (in totaal 100.000 mensen).⁹⁵ Maar voor een crisis- of oorlogssituatie moet er naar schatting worden opgeschaald naar maximaal 200.000 mensen (beroepsmilitairen, burgerpersoneel en veel meer reservisten). Dat is dus meer dan tweeënhalf keer het huidige aantal mensen. Defensie werft momenteel actief jongeren en reservisten en ook specialisten, zoals IT'ers (bijvoorbeeld cyberspecialisten), technici, logistieke planners en medisch personeel. De huidige wervings- en opleidingscapaciteit moet snel en flink worden opgeschaald om jongeren en reservisten aan te trekken, op te leiden, te trainen en gereed te stellen.

Reservisten werken naast hun baan of studie in deeltijd voor Defensie en spelen een belangrijke rol in de versterking van de krijgsmacht. Defensie heeft als doelstelling om in 2030 minstens

⁹² Website EIC: https://eic.ec.europa.eu/eic-funding-opportunities/eic-transition_en

⁹³ Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie, Advies Kennisoffensief voor Defensie – Onderzoek en innovatie voor een veilig Nederland, 10 oktober 2024

Website AWTI: <https://www.awti.nl/documenten/adviezen/2024/10/kennisoffensief-voor-defensie/kennisoffensief-voor-defensie>

⁹⁴ Website MinDef: <https://www.defensie.nl/onderwerpen/overdefensie/het-verhaal-van-defensie/aantallen-personeel>

⁹⁵ Ministerie van Defensie, Stand van Defensie, Voortgang bouwen aan toekomstbestendige krijgsmacht, voorjaar 2025
Website MinDef: <https://www.defensie.nl/binaries/defensie/documenten/publicaties/2025/05/21/stand-van-defensie/Stand+van+Defensie+voorjaar+2025.pdf>

20.000 reservisten in dienst te hebben.⁹⁶ Om deze gigantische klus te klaren, is de nieuwe Afdeling Reservisten en Samenleving (AReS) opgericht. Deze afdeling slaat een brug tussen Defensie en de samenleving, maar de echte brug wordt gevormd door de reservisten zelf. Zij staan immers met een been in de samenleving en het andere been in het defensiedomein. Een groter aantal reservisten zorgt ook voor meer draagvlak in de samenleving.

Kroonprinses Amalia gaf het goede voorbeeld door kenbaar te maken dat zij naast haar rechtenstudie de komende twee collegejaren gaat deelnemen aan het opleidingsprogramma van Defensity College.⁹⁷ Dit is het werkstudentprogramma van Defensie, waar studenten worden opgeleid tot militair reservist. Doelstelling van dit programma is om studenten tijdens hun studie een bijbaan met inhoud te bieden en de zichtbaarheid en verbinding tussen krijgsmacht en samenleving te vergroten.⁹⁸

Met het vrijwillige 'Dienjaar Defensie' wordt beoogd jonge mensen en specialisten met relevante kennis en/of werkervaring te binden aan de krijgsmacht. Het in 2023 gestarte programma moet onder meer bijdragen aan de instroom van beroepsmilitairen, reservisten en burgerpersoneel, personele gereedheid, verrijking van deskundigheid, alsmede versterking van de band tussen Defensie en samenleving. Het is nog te vroeg om over het vrijwillige Dienjaar Defensie conclusies te trekken. Echter, om de gehele doelstelling van ruim 76.000 naar maximaal 200.000 militairen te halen, zal er ook een serieus onderzoek moeten worden ingesteld naar de herinvoering van de 'opgeschorte' dienstplicht zoals we die tot 1 mei 1997 in Nederland kenden.⁹⁹ Hierbij wordt door de politiek ook gekeken naar het Zweedse model.¹⁰⁰ In Zweden worden jongeren op 17-jarige leeftijd verplicht een enquête in te vullen over hun vaardigheden, motivatie en affiniteit met Defensie. Op basis daarvan wordt een selectie gemaakt voor wie geschikt is voor militaire dienst, en eventueel wordt een deel verplicht opgeroepen. NSC, bij monde van Tweede Kamerlid Olger van Dijk, is voorstander van het Zweedse model met een stapsgewijze activering van de opkomstplicht, waarbij uiteindelijk ongeveer 5% ook echt een tijd militair wordt.¹⁰¹

Ook hier dient te worden opgemerkt dat dit het tekort aan geschoold personeel op de krappe arbeidsmarkt zal verhogen. Hierdoor zal concurrentie met bijvoorbeeld zorg- en onderwijsinstellingen in de hand worden gewerkt. De uitdaging is hoe er slimmer kan worden omgegaan met schaarse middelen: geld, mensen, ruimte.

⁹⁶ Nieuwsbericht Ministerie van Defensie, Nieuwe reservistenafdeling slaat brug tussen Defensie en samenleving, 1 juli 2025

Website MinDef: <https://www.defensie.nl/onderwerpen/vacatures/nieuws/2025/07/01/nieuwe-reservistenafdeling-slaat-brug-tussen-defensie-en-samenleving>

⁹⁷ Nieuwsbericht Koninklijk Huis, Studiekeuze Prinses van Oranje, 30 juni 2025

Website Koninklijk Huis: <https://www.koninklijkhuis.nl/actueel/nieuws/2025/06/30/studiekeuze-prinses-van-oranje-2>

⁹⁸ Website Defensity College: <https://defensitycollege.nl/>

⁹⁹ Website Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Dienstplicht>

¹⁰⁰ Hanneke Keultjes en Hans van Soest, 'Toekomst van de dienstplicht onder de loep: politiek kijkt vooral naar het Zweedse model', in: AD, 22 februari 2025

Website AD: <https://www.ad.nl/politiek/toekomst-van-de-dienstplicht-onder-de-loep-politiek-kijkt-vooral-naar-het-zweedse-model~a1ce31333/>

¹⁰¹ Plenair verslag Tweede Kamer, 31^e vergadering, 3 december 2024

Website Tweede Kamer: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail/2024-2025/31

Combineer militaire en economische macht met diplomatieke onderhandelingskracht

Tot slot behandelt deze notitie investeringen in militair materieel, defensie- en veiligheidsgerelateerde uitgaven en ook menselijk kapitaal. Het zou bijna over het hoofd worden gezien dat er nog een vierde kracht meespeelt, namelijk die van de diplomatie. Diplomatieke kracht gaat echter hand in hand met militaire en economische macht. Europa is een economische machtsfactor op het wereldtoneel en heeft een lange diplomatieke traditie, maar is militair relatief zwak. Daarom speelt Europa tot nu toe nauwelijks een rol bij besprekingen tussen de Verenigde Staten en Rusland over de oorlog in Oekraïne. Door het Europese commitment aan de nieuwe NAVO-norm en concrete plannen voor herbewapening kan Europa zich op diplomatiek vlak herpakken. Investeren in diplomatie is investeren in vrede en samenwerking. Uiteindelijk worden de meeste oorlogen beëindigd of een wapenstilstand bereikt door onderhandeling. Echter stelde de Chinese krijgsheer Sun Tzu (ca. 544 v.Chr.—ca. 496 v.Chr.) al dat de meest verheven vorm van oorlog voeren is om te winnen zonder te vechten.¹⁰²

Kernboodschappen

- Door over oorlog te praten en ons erop voor te bereiden, proberen we de kans zo klein mogelijk te maken dat we (weer) met oorlog te maken krijgen.
- Het weerbaar maken van Nederland is niet alleen een militaire kwestie, maar is een zaak van de gehele samenleving. Samen staan we sterk.
- Naast investeringen in militaire kerncapaciteiten dient te worden geïnvesteerd in defensie- en veiligheidsgerelateerde projecten met een breder en zichtbaar nut voor de Nederlandse samenleving.
- Het is essentieel om ook te investeren in menselijk kapitaal. De komende jaren dient vooral te worden ingezet op de werving en opleiding van jongeren en reservisten die de brug vormen tussen de samenleving en Defensie.
- Uiteindelijk worden de meeste oorlogen beëindigd of een wapenstilstand bereikt door onderhandeling. Investeren in diplomatie is investeren in vrede en samenwerking.

¹⁰² Website Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/De_kunst_van_het_oorlogvoeren

Literatuurlijst

Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie, Advies Kennisoffensief voor Defensie – Onderzoek en innovatie voor een veilig Nederland, 10 oktober 2024

Algemene Rekenkamer, Resultaten verantwoordingsonderzoek 2024 ministerie van Buitenlandse Zaken, 21 mei 2025, pp. 42-51

Arrest van het Gerecht (62022TJ0494) in zaak T-494/22, NKO AO National Settlement Depository tegen Raad van de Europese Unie, ondersteund door de Europese Commissie, 11 september 2024

Bauer en Russell, *Wie vrede wil, moet zich op oorlog voorbereiden. Een blauwdruk voor onze veiligheid*, Nieuw Amsterdam, 16 juni 2025

Brzozowski, *'Belgium pushes 'coalition of the willing' to keep Russian assets frozen'*, in: Euractive, 9 mei 2025

Bunde en Eisentraut, *'Westlessness Reloaded. Key takeaways from the Munich Security Conference 2025'*, in: MSC Debrief 1/2025, februari 2025

Ciensi en Kość, *'Poland seeks access to nuclear arms and looks to build half-million-man army'*, in: Politico, 7 maart 2025

Communication from the Commission accommodating defence expenditure within the Stability and Growth Pact, C(2025) 2000 final, 19 maart 2025

Communication from the Commission accommodating defence expenditure within the Stability and Growth Pact, C(2025) 2000 final, 19 maart 2025

Communication from the Commission to the European Parliament and Council on NextGenerationEU – The road to 2026, COM (2025) 310 final, 4 juni 2025

Deutscher Bundestag, 20. Wahlperiode, Gesetzentwurf der Fraktionen der SPD und CDU/CSU, Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Grundgesetzes (Artikel 109, 115, 143h), Drucksache 20/15096, 10 maart 2025

Dugan en Gabriel, *'Special Forces Innovation: How DARPA Attacks Problems'*, in: Harvard Business Review, October 2013

Europese Rekenkamer, Prestatiegerichtheid, verantwoordingsplicht en transparantie—lessen die te trekken zijn uit de tekortkomingen van de RFF, 9 mei 2025

Faggionato, *'16 countries to ask EU for fiscal leeway to spend big on defense'*, in: Politico, 30 april 2025

Ferry, Airbus: *'State-Owned Success Story And Proof Industrial Policy Can Work'*, in: CPA, 6 maart 2024

Garicano, *'How to pay for European Defence, The proposal for a European Defence Mechanism'*, in: Silicon Content blog, 9 april 2025

Gesetz zur Finanzierung der Bundeswehr und zur Errichtung eines „Sondervermögens Bundeswehr“ (Bundeswehrfinanzierungs- und sondervermögensgesetz - BwFinSVermG) vom 1. Juli 2022

Griera en Faggionato, *'Danmark to drop 'frugal' stance on EU budget to counter threat from Russia'*, in: Politico, 4 juni 2025

Hueck, *'Russische tegoeden confisqueren? Nee dus'*, in: EW, 11 maart 2025

Joint White paper for European Defence Readiness 2030, JOIN (2025) 120 final, 19 maart 2025

Kamerbrief (2025-0000086038), 'Kabinetsinzet mededeling Europese Commissie nationale ontsnapingsclausule Stabiliteits- en Groeipact', 28 maart 2025

Kamerbrief (BZ2516851), 'Kabinetsinzet voor de NAVO-top van 24 en 25 juni' en de Geannoteerde agenda, 13 juni 2025

Kamerbrief (D2025-002670 MINDEF 20250020054), 'Instemmen met SAFE-verordening', 23 mei 2025

Keukenkamp, *'Hybride oorlog? Twee derde van de Nederlanders maakt zich er zorgen om'*, in: Trouw, 12 juni 2025

Keultjes en Van Soest, *'Toekomst van de dienstplicht onder de loep: politiek kijkt vooral naar het Zweedse model'*, in: AD, 22 februari 2025

Liboreiro, *'Poland pitches rearmament bank to boost Europe's defence spending'*, in: Politico, 6 februari 2025

Mak, Wisselwachter, *Amerika – Europa 1933 - 1945*, Atlas Contact, 17 april 2025

Mark en Lerer, *'The Right's Would be Kingmaker'*, in: The New York Times, 16 februari 2022

Mededeling van de Commissie aan de Raad over de activering van de algemene ontsnappingsclausule van het stabiliteits- en groeipact, COM (2020) 123 final, 20 maart 2020

Ministerie van Defensie, *Stand van Defensie, Voortgang bouwen aan toekomstbestendige krijgsmacht*, voorjaar 2025

Motie ((28676, nr. 483) van de leden Dassen en Boswijk over een EU-pleidooi in de G7 om de bevroren Russische tegoeden te gebruiken voor investeringen in de Oekraïense defensie-industrie, 6 februari 2025

Motie (Nr. 11) van het lid Heite c.s. over met onderwijs- en kennisinstellingen afspraken maken over een duurzame samenwerking ten behoeve van de ontwikkeling van innovatiebeleid voor de defensiesector, 21 oktober 2024

Nieuwsbericht Algemene Rekenkamer, *Risico op mislopen miljarden uit coronaherstelfonds van EU*, 21 mei 2025

Nieuwsbericht Koninklijk Huis, *Studiekeuze Prinses van Oranje*, 30 juni 2025

Nieuwsbericht Ministerie van Defensie, *Nieuwe reservistenafdeling slaat brug tussen Defensie en samenleving*, 1 juli 2025

Nieuwsbericht Landesregierung Schleswig-Holstein, *Landesregierung beschließt Einsetzung der Taskforce Zivile Verteidigung – Ministerpräsident Daniel Günther: "Mit diesem breiten Bündnis stärken wir unsere Verteidigungsfähigkeit und den Schutz der Bürgerinnen und Bürger"*, 1 april 2025

Nixon, *'Why Europe needs a common defence fund – Outside the EU'*, in: The Guardian, 6 mei 2025

NSC Verkiezingsprogramma 2023, *Tijd voor herstel*

NSC Verkiezingsprogramma Europa 2024, *Beperk en versterk*

Persconferentie NAVO secretaris-generaal, Mark Rutte, na de vergadering van NAVO-ministers van defensie in Brussel, 5 juni 2025

Proposal for a Council Regulation establishing the Security Action for Europe (SAFE) through the reinforcement of European defence industry Instrument, COM (2025) 122 final, 19 maart 2025

Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz am 27. Februar 2022

Remarks by NATO Secretary General Mark Rutte at the European Parliament's Committee on Foreign Affairs and Subcommittee on Security and Defence, 13 januari 2025

Richtlijn 2009/81/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen door aanbestedende diensten van bepaalde opdrachten voor werken, leveringen en diensten op defensie- en veiligheidsgebied, en tot wijziging van Richtlijnen 2004/17/EG en 2004/18/EG, Publicatieblad van de Europese Unie L216/76, 20 augustus 2009

Sorgi en Faggionato, *'UK joined European officials at secret dinner to plot radical rearmament fund'*, in: Politico, 3 april 2025

Sorgi, *'EU is set to approve shifting Poland's post-Covid funds to defense'*, in: Politico, 26 mei 2025

Sullivan, *'Trump says he would encourage Russia to "to whatever the hell they want" to any NATO country that doesn't pay enough'*, in: CNN politics, 11 februari 2025

Suy, 'Euroclear maakt deel bevroren Russische miljarden over aan klanten', in: De Tijd, 2 mei 2025

Suy, 'Euroclear topvrouw: "Russische tegoeden confisqueren vormt systeemrisico voor de financiële markten", in: De Tijd, 16 mei 2025

The Hague Summit Declaration issued by the NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in The Hague 25 June 2025

Van den Bovenkamp, 'Jong Sociaal Contract-voorzitter Eva Brandemann: "Ik vind de keuze rondom Oekraïne niet slim"', in: Nederlands Dagblad, 14 maart 2025

Van der Schelde en Kanne, Hoe weerbaar is de Nederlander?, Ipsos I&O, juni 2025

Van Wensen, 'Waarom de overheid vaak veel harder bezuinigd dan noodzakelijk is', in: EW, 7 januari 2025

Wolff, Steinbach en Zettelmeyer, 'The governance and funding of European rearmament', 7 april 2025

Plenair verslag Tweede Kamer, 31^e vergadering, 3 december 2024

Masala, Wat als Rusland wint? Een scenario, Prometheus, 11 april 2025

AIVD Jaarverslag 2024, 24 april 2025

Da Empoli, Het uur van de wolven, Atlas Contact, 9 mei 2025

Euroclear Kwartaalrapportage Q1 2025, 14 mei 2025

Verordening (EU) 2025/1106 van de Raad van 27 mei 2025 tot vaststelling van het instrument "Optreden voor de veiligheid van Europa (SAFE) door middel van versterking van de Europese defensie-industrie" (Voor de EER relevante tekst), Publicatieblad van de Europese Unie L2025/1106, 28 mei 2025

Bijlage 1: Overzicht kernboodschappen

Wat staat er op het spel?

- Er is geen reden tot paniek, maar Europa moet nú handelen om haar defensie op orde te krijgen, om de Russische destabilisatiecampagnes het hoofd te bieden en een potentiële oorlog met Rusland te voorkomen.

SAFE-instrument

- Via het SAFE-instrument kan snel kapitaal beschikbaar worden gemaakt, terwijl de Europese aanbestedingsregels voor defensie worden versoepeld.
- Doordat er voor gemeenschappelijke aanbestedingen slechts twee landen nodig zijn (en tijdelijk slechts één), biedt het SAFE-instrument geen werkelijke oplossing om fragmentatie van de defensie-industrie tegen te gaan. In het slechtste geval is het SAFE-instrument juist contraproductief omdat door een gebrek aan coördinatie de markt nog dieper fragmenteert.
- Nederland heeft geen profijt van een SAFE-lening omdat het zelf waarschijnlijk goedkoper kan lenen door uitgifte van staatsobligaties.

Europees Stabiileitsmechanisme als alternatieve financieringsbron

- Het Europees Stabiileitsmechanisme (ESM) biedt geen werkelijk alternatieve financieringsbron indien de vraag het aanbod van kapitaal uit SAFE-leningen overstijgt.

Herbewapeningsbank/Europees Defensiemechanisme

- Een herbewapeningsbank buiten de EU-structuur met een gezamenlijk fonds—Europees Defensiemechanisme (EDM)— biedt aanzienlijke voordelen ten opzichte van het SAFE-instrument.
- In vergelijking met het SAFE-instrument geeft het EDM veel meer slagkracht, stimuleert standaardisatie, creëert een echte interne markt voor defensie, biedt fiscale voordelen, kan strategic enablers bezitten en exploiteren en hiervoor gebruikskosten in rekening brengen, is open voor niet-EU-landen om op gelijke voet te participeren, en is besluitvaardiger door het ontbreken van veto's.
- De Nederlandse en Europese belangen zijn gediend met een (voortzetting van de) actieve deelname aan de groep van bereidwillige landen (Denemarken, Finland, Nederland, Polen, Verenigd Koninkrijk, Zweden) om met voortvarendheid een EDM op te richten.

Activering nationale ontsnappingsclausule Stabiileits- en Groeipact

- Om stapsgewijs aan de nieuwe NAVO-norm te voldoen, zou Nederland (net als Denemarken) kunnen overwegen gebruik te maken van de nationale ontsnappingsclausule van het Stabiileits- en Groeipact, indien binnen de Rijksbegroting extra defensie-uitgaven ten koste gaan van bestaanszekerheid. Dit geeft ook ruimte voor nationale kapitaalinjecties in de beoogde herbewapeningsbank (Europees Defensiemechanisme).

Verruimd mandaat Europese Investeringsbank

- Het EIB draagt bij aan de benodigde toegang tot kapitaal om investeringen in defensie-gerelateerde projecten (wapens zijn uitgesloten) te kunnen financieren, maar het speciale EIB-programma ter waarde van 3 miljard euro is te bescheiden om het verschil te maken en dient daarom te worden opgeschaald.

Mobilisatie particulier kapitaal

- De defensie-industrie zou bij private investeerders (b.v. pensioenfondsen, verzekeraars en verstrekkers van durfkapitaal) onder de aandacht kunnen worden gebracht mits dat geen onaanvaardbare risico's met zich meebrengt voor pensioengerechtigden of particuliere beleggers met een krappe beurs

Flexibiliteit gebruik Coronaherstelfonds

- Nederland moet in kaart brengen hoeveel toegewezen gelden uit het Coronaherstelfonds kunnen herbestemd om defensie-gerelateerde investeringen te financieren en daartoe (net als Polen) tijdig een verzoek indienen bij de Europese Commissie (fonds loopt af op 31 december 2026).
- Het is van essentieel belang dat de Europese Commissie nationale aanvragen voor de herbestemming van Coronagelden voor defensie-gerelateerde uitgaven goed toetst en strikt toeziet op de besteding van gelden conform de aanbevelingen uit het rapport van de Europese Rekenkamer.
- Om het risico te beperken dat Nederland een deel van de toekenningen van het Coronaherstelfonds misloopt, moet voortaan meer informatie worden aangeleverd aan de Europese Commissie dan voorheen.
- Daarnaast dient de minister van Financiën transparant te zijn over de nationale controle op een juiste besteding van gelden conform de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer.

Bevroren Russische tegoeden

- Het rendement op bevroren Russische tegoeden moet worden gebruikt voor financiële en militaire steun aan Oekraïne voor haar zelfverdediging en herstel en wederopbouw.
- Vanwege de juridische risico's en mogelijke negatieve effecten op de stabiliteit van de euro, dienen de bevroren Russische tegoeden zelf niet te worden geconfisqueerd. Deze kunnen beter als onderpand achter de hand worden gehouden tot er sprake is van een wapenstilstand. Dan zal moeten worden bezien of een overeenkomst kan worden gesloten voor toekomstige Russische herstelbetalingen aan Oekraïne.
- Indien in de Raad van de Europese Unie de vereiste unanimiteit voor de zesmaandelijke verlenging van sancties tegen Rusland ontbreekt, dient te worden onderzocht of een coalitie van bereidwillige landen (met name die landen waar veel Russische tegoeden zijn geblokkeerd, zoals België) deze sancties voortzet en de risico's daarvan gezamenlijk afdekt.

Naar een weerbare samenleving

- Door over oorlog te praten en ons erop voor te bereiden, proberen we de kans zo klein mogelijk te maken dat we (weer) met oorlog te maken krijgen.
- Het weerbaar maken van Nederland is niet alleen een militaire kwestie, maar is een zaak van de gehele samenleving. Samen staan we sterk.
- Naast investeringen in militaire kerncapaciteiten, dient te worden geïnvesteerd in defensie- en veiligheidsgelateerde projecten met een breder en zichtbaar nut voor de Nederlandse samenleving.
- Het is essentieel om ook te investeren in menselijk kapitaal. De komende jaren dient vooral te worden ingezet op de werving en opleiding van jongeren en reservisten die de brug vormen tussen de samenleving en Defensie.
- Uiteindelijk worden de meeste oorlogen beëindigd of een wapenstilstand bereikt door onderhandeling. Investeren in diplomatie is investeren in vrede en samenwerking.

Bijlage 2: Overzicht handelingsperspectief voor NSC bij aanpak Europese Unie

SAFE-instrument	
- Nieuw financieel instrument voor financiële bijstand aan EU-lidstaten ten behoeve van investeringen in industriële defensieproductie via gemeenschappelijke aanbestedingen, met de nadruk op prioritaire capaciteiten. Het SAFE-instrument voorziet in het aangaan van 'collectieve schulden' voor het financieren van nationale defensie-uitgaven ter waarde van 150 miljard euro voor alle EU-lidstaten tezamen.	
NSC-standpunten	Handelingsperspectief NSC
- <i>Ongeacht wie er in het Witte Huis zit, moet Europa de eigen defensie zo goed op orde hebben, dat het zelf de vrede en veiligheid van burgers kan beschermen.</i> - <i>Wij zijn geen voorstander van een 'ever closer union'. Binnen Europa bepleiten we een stevige opstelling van Nederland, constructief maar realistisch, zonder sluipende overdrachten van taken, bevoegdheden en budgetten die de nationale soevereiniteit uithollen.</i> - <i>Door standaardisatie en samen te werken kunnen Europese landen defensiemiddelen delen, zoals militaire uitrusting, inlichtingen en gezamenlijke trainingsprogramma's. Dit kan leiden tot een efficiënter gebruik van middelen en kan kosten besparen voor individuele landen.</i> - <i>Wij zijn tegen nieuwe gezamenlijke Europese schulden, tegen eurobonds en andere constructies waarmee schulden van EU-lidstaten gemeenschappelijk worden. De schuldenpositie van een aantal Europese landen is al zorgwekkend genoeg.</i>	- Europees: Het SAFE-instrument is reeds, mede door Nederland, goedgekeurd. Benadruk dat de Commissie nationale investeringsplannen goed toetst en strikt toezicht houdt op juiste besteding van gelden en terugbetaling van SAFE-leningen. - Nationaal: Nederland vraagt geen SAFE-lening aan. Nederland kan desgewenst zelf staatsobligaties onder gunstigere voorwaarden uitgeven.

Europees Stabiliteitsmechanisme als mogelijke financieringsbron	
- Instrument voor financiële bijstand aan Eurolanden indien de vraag naar financiering uit hoofde van het SAFE-instrument het aanbod overstijgt.	
NSC-standpunten	Handelingsperspectief NSC
- <i>Wij zijn geen voorstander van een 'ever closer union'. Binnen Europa bepleiten we een stevige opstelling van Nederland, constructief maar realistisch, zonder sluipende overdrachten van taken, bevoegdheden en budgetten die de nationale soevereiniteit uithollen.</i> - <i>Wij zijn tegen nieuwe gezamenlijke Europese schulden, tegen eurobonds en andere constructies waarmee schulden van EU-lidstaten gemeenschappelijk worden. De schuldenpositie van een aantal Europese landen is al zorgwekkend genoeg.</i>	- Europees: NSC-standpunten handhaven. - Nationaal: NSC-standpunten handhaven.

Herbewapeningsbank/Europees Defensiemechanisme	
- Op te richten supranationale herbewapeningsbank, buiten de EU-structuur, met een nieuw fonds voor gezamenlijke aankoop en beheer van <i>strategic enablers</i>.	
NSC-standpunten	Handelingsperspectief NSC
- <i>Ongeacht wie er in het Witte Huis zit, moet Europa de eigen defensie zo goed op orde hebben, dat het zelf de vrede en veiligheid van burgers kan beschermen.</i> - <i>Wij zijn geen voorstander van een 'ever closer union'. Binnen Europa bepleiten we een stevige opstelling van Nederland, constructief maar realistisch, zonder sluipende overdrachten van taken, bevoegdheden en budgetten die de nationale soevereiniteit uithollen.</i> - <i>Door standaardisatie en samen te werken kunnen Europese landen defensiemiddelen delen, zoals militaire uitrusting, inlichtingen en gezamenlijke trainingsprogramma's. Dit kan leiden tot een efficiënter gebruik van middelen en kan kosten besparen voor individuele landen.</i> - <i>Wij zijn tegen nieuwe gezamenlijke Europese schulden, tegen eurobonds en andere constructies waarmee schulden van EU-lidstaten gemeenschappelijk worden. De schuldenpositie van een aantal Europese landen is al zorgwekkend genoeg.</i>	- Europees: Nederland moet actief deelnemen aan groep van welwillende landen om een herbewapeningsbank op te richten. - Nationaal: Maak deelname kabinetsstandpunt.

Ontsnappingsclausule Stabiliteits- en Groeipact	
- Door de activering van de nationale ontsnappingsclausule wordt het lidstaten toegestaan om voor een periode van vier jaar maximaal 1.5% van het BBP te investeren in defensie zonder dat dit meetelt voor het maximaal toegestane tekort van 3% van het BBP op de nationale begroting. Als alle lidstaten hier maximaal gebruik van maken, zou op Europese schaal een investering van in totaal 650 miljard euro kunnen worden gedaan.	
NSC-standpunten	Handelingsperspectief NSC
- <i>We pleiten voor herstel en handhaving van de Europese normen voor gezonde overheidsfinanciën (d.w.z. een maximaal begrotingstekort van 3% en een maximale staatsschuld van 60%). Het herziene Stabiliteits- en Groeipact over de wijze van afbouw van schulden en begrotingstekorten moet worden nageleefd door de lidstaten, de Commissie en de Raad.</i> - <i>We committeren ons aan de NAVO-norm om minimaal 2 procent [inmiddels 5 procent] van het bbp te besteden aan Defensie en investeren in slagkracht, gereedheid, uitrusting en oefeningen.</i>	- Europees: De ontsnappingsclausule is reeds, mede door Nederland, goedgekeurd. Benadruk dat de Commissie nationale aanvragen goed toetst en strikt toezicht houdt op juiste besteding van gelden. - Nationaal: Nederland kan desgewenst een aanvraag indienen om gebruik te maken van de nationale ontsnappingsclausule, indien extra defensie-uitgaven in de Rijksbegroting anders dreigen te worden gedekt door het schrappen van uitgaven voor bestaanszekerheid. Dit geeft ook ruimte voor nationale kapitaalinjecties in de beoogde herbewapeningsbank (Europees Defensiemechanisme).

Verruimd EIB-mandaat en mobilisatie particulier kapitaal	
- Een verruiming van het mandaat van de Europese Investeringsbank (EIB) om meer en structureel in defensieprojecten te investeren. - Mobilisatie particuliere investeringen in defensie-industrie door bijvoorbeeld pensioenfondsen, verzekeraars en verstrekkers van durfkapitaal.	
NSC-standpunten	Handelingsperspectief NSC
- <i>Ongeacht wie er in het Witte Huis zit, moet Europa de eigen defensie zo goed op orde hebben, dat het zelf de vrede en veiligheid van burgers kan beschermen.</i> - <i>Ondernemingen die munitie en raketten vervaardigen, moeten gemakkelijker toegang krijgen tot zowel publieke als particuliere financiering, zodat ze sneller kunnen investeren in meer productiecapaciteit. Dat kan in de vorm van subsidies die de capaciteit voor de productie van grond- en artilleriemunitie en raketten ondersteunen. Ook het Nederlandse bedrijfsleven profiteert hiervan. De Europese Investeringsbank (EIB) kan dit op gang brengen.</i>	- Europees: EIB-financiering moet flink worden opgeschaald. - Nationaal: Wijs Nederlandse bedrijfsleven actief op kansen voor publieke investering door EIB. - Nationaal: Promoot de defensie-industrie bij private investeerders en voor zover dat geen onaanvaardbare risico's met zich meebrengt voor pensioengerechtigden of particuliere beleggers met een krappe beurs.

Flexibiliteit gebruik Coronaherstelfondsen	
- EU-lidstaten mogen ongebruikte Coronaherstelfondsen herbestemmen om defensie-gerelateerde investeringen te financieren, met name kapitaalinjecties in nationale ontwikkelingsbanken en nationale bijdragen aan EDIP en specifieke EU-programma's voor satellietcommunicatie.	
NSC-standpunten	Handelingsperspectief NSC
- <i>Ongeacht wie er in het Witte Huis zit, moet Europa de eigen defensie zo goed op orde hebben, dat het zelf de vrede en veiligheid van burgers kan beschermen.</i> - <i>Van het coronaherstelfonds van Europa zijn tot nu toe nog miljarden over. Nieuw Sociaal Contract wil dat het overgebleven subsidiegeld van dit fonds vooral naar de hoogste prioriteit van de EU gaat: vrede en veiligheid.</i>	- Europees: Steun opnemen van clausule in EDIP-regels om nationale bijdragen te financieren met ongebruikte Coronagelden. - Europees: Benadruk dat de Commissie nationale aanvragen goed toetst en strikt toezicht houdt op juiste besteding van gelden conform de aanbevelingen van de Europese Rekenkamer. - Nationaal: Vraag minister van Financiën om transparantie over nationale controle op juiste besteding van gelden conform de aanbeveling van de Algemene Rekenkamer.

Bevroren Russische tegoeden	
- In februari 2022 verbood de EU, als onderdeel van haar derde pakket sancties tegen Rusland, alle transacties met betrekking tot het beheer van de reserves en activa van de Russische Centrale Bank. Als gevolg hiervan zijn de reserves en activa van de Russische Centrale Bank die worden aangehouden door centrale banken en financiële instellingen in de EU geblokkeerd. - De uitzonderlijke opbrengsten uit de bevroren tegoeden en de Russische Centrale Bank worden gebruikt om Oekraïne te ondersteunen bij haar zelfverdediging tegen de Russische agressie, alsook om haar herstel en wederopbouw te financieren.	
NSC-standpunten	Handelingsperspectief NSC
- <i>We blijven samen optrekken met andere (EU-)landen bij het opleggen en uitvoeren van sancties tegen Rusland.</i> - <i>We bieden actief militaire, economische, humanitaire en financiële steun aan Oekraïne in oorlog en wederopbouw.</i>	- Europees: Verleng de sancties voor het bevroren van Russische tegoeden. - Europees: Gebruik opbrengsten bevroren Russische tegoeden om Oekraïne te steunen bij haar zelfverdediging en wederopbouw. - Europees: Houdt bevroren Russische tegoeden als onderpand voor toekomstige herstelbetalingen aan Oekraïne. - Europees: Onderzoek of een coalitie van bereidwillige landen de sancties tegen Rusland wil voortzetten, indien de in de Raad vereiste unanimiteit voor de zesmaandelijks verlenging van sancties tegen Rusland ontbreekt.

wetenschappelijk
bureau nsc

